

Karjalain Heimio

N:o 9-10 2014

Hinta 7 €

Tie Vienaan
-symposiumissa
kävi
musiikkivieraita
Vienasta

S I S Ä L T Ö

Kannen kuva: Laine-ryhmään kuuluvat Ludmila Semjonova (vas.) ja Galina Ruuskanen saapuivat Kies-tingistä Kuusamon symposiumiin.

Aila-Liisa Laurila: Jouni Alavuotunki kertoi karjalaisen asutuksen saapumisesta pohjoisille alueille.	136
Maria Kundozerova: Myytti merkitsee epätotta, haaveellista, harhaantunutta, tarunomaista asiaa tai kuvitelmaa.	138
Markku Nieminen: Kirjailija Jaakko Rugojev oli Karjalan omatunto ja Suomessakin tunnettu vahva vaikuttaja.	140
Eeva-Kaisa Linna: Denis Kuzmin väitteli tohtoriksi Helsingissä aiheenaan vienankarjalainen paikannimistö	144
Unto Martikainen: Karjalaisten evakuoimisesta sotien jälkeen on kulunut tänä vuonna tasan 70 vuotta.	146
Raija Pyöli: Arkkipiispa Leo yllätti kirjoittamalla kirjan Mustelmat/Muistelmat, joka kertoo perheen historiaa.	150
Aila-Liisa Laurila: Kotkatjärvellä asuva kirjailija ja kääntäjä Zinaida Dubinina täytti elokuussa 80 vuotta.	153
Seija Jalagin: Oulussa pidetty sukututkimuskurssi antoi paljon hyviä neuvoja karjalaisia sukuja tutkiville.	154
Maikki Kuntijärvi: P'attojevien šuvun juuret ta levittämini eli tutkimus Maria Kundozerovan sukujuurista.	156
Natto Varpuni: Kyykkäkilpailu keräsi pelaajat Suomesta, Karjalasta, Valko-Venäjältä ja muista maista.	159
Laukunkantajat: Eeva-Kaisa Linna ja Denis Kuzmin keskustelvat juurien merkityksestä ja nimistöntutkimuksesta.	163

Karjalan Heimo

Karjalan Sivistysseura ry:n jäsenlehti ja äänenkannattaja

- Kieltä ja kulttuuria vuodesta 1906 -

Seura perustettiin 1906 nimellä Wienan Karjalaisten Liitto. Vuonna 1917 seuran nimeksi tuli Karjalan Sivistysseura ry.

Seuran tarkoituksena on itä- ja rajakarjalaisen kielen ja kulttuurin vaaliminen sekä sivistystyön tekeminen. Seura pyrkii ylläpitämään karjalaista perinnettä ja heimohenkeä sekä lujittamaan karjalaista itsetuntoa.

Karjalan Sivistysseura ry:n jäseneksi pääsee jokainen hyvämaineinen kansalainen. Jäsenmaksuun sisältyy Karjalan Heimo-lehti. Tervetuloa jäseneksi, lehden tilaajaksi ja lukijaksi sekä karjalais-kalevalaisen kulttuurin harrastajaksi.

Lisätietoja seuran toiminnasta www.karjalansivistysseura.fi

Tarjoa juttua lehteen

Karjalan Heimossa julkaistaan toimituksen harkinnan mukaan myös lukijoiden kirjoituksia sekä karjalaisyhdistysten ja sukuseurojen tapahtumailmoituksia, jotka liittyvät itä- ja rajakarjalaisuuden vaalimiseen.

Numero 11-12 ilmestyy joulukuussa 2014. Viimeinen aineistopäivä tänä vuonna on 8. marraskuuta.

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Karjalan Heimo

Vuonna 1906 ilmestyi lehden ensimmäinen näyttenumero nimellä Karjalaisten Pakinoita

Toimitus

Päätoimittaja: Aila-Liisa Laurila
0400 755 907 tai 040 514 3351
paatoimittaja@karjalanheimo.fi
Lapinkaari 20 B 23, 33180 Tampere
www.karjalanheimo.fi

Ulkoasu

Peter Bange
bangedesign@gmail.com

Ilmestyminen

Lehti ilmestyy 6 kertaa vuodessa, kaksoisnumeroina. 95. vuosikerta.

Ilmoitushinnat

Takakansi 490 €, sisäkannet II ja III 450 €, 1/1-s. 430 €, 1/2-s. 300 €, 1/3-s. 235 €, 1/4-s. 185 €, 1/6-s. 140 €, 1/8-s. 115 €

Ilmoitusaineiston toimitusosoite

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Lehden tilaaminen ja osoitteenmuutokset

Karjalan Sivistysseura ry
Luotsikatu 9 D, 00160 Helsinki
(09) 171 414
toimisto@karjalansivistysseura.fi
www.karjalansivistysseura.fi
Toimisto palvelee: ti ja to klo 10-15, heinäkuussa suljettuna.

Tilaushinta / jäsenmaksu

Lehden tilaushinta on 40 € / vuosi. Yhdistyksen jäsenmaksu on 32 € ja lehti sisältyy jäsenetuna jäsenmaksuun.

Pankkiyhteys

Danske Bank
IBAN: FI92 8000 1500 0617 19
BIC/SWIFT: DABAFIHH

Julkaisija

Karjalan Sivistysseura ry
Julkaisu- ja toimikunnan puheenjohtaja:
Senni Timonen.
www.karjalansivistysseura.fi

Painopaikka

Libris Oy

Oikeudet muutoksiin pidätetään.

ISSN 0449-8828

Helsingissä 10. lokakuuta 2014

Karjalaa, ei englantia!

Aina syksyn tullen tekee mieli miettiä, millainen praasniekkakesä tänä vuonna oli. Tällä kertaa se oli vilkas ja värikäs kuten aina. Toukokuun helteiden jälkeen alkukesästä pidetyissä juhlissa hytistiin vilusta ja myöhemmin hikoiltiin helteissä. Suomen ja Karjalan tasavallan välisillä raja-aseilla oli todennäköisesti hiukan hiljaisempaa kuin edellisessä ja toivoa sopii, että taas tulevana vuosina käydään vieraisilla puolin ja toisin entistä enemmän. Itse liikuin teiden päällä ehkä jopa yli 5 000 kilometrin verran ja monenlaista tuli koettua. Mieleenpainuvinta elämystä on vaikea nimetä.

Omalla tavallaan mieltä jäi eniten kaivelemaan se, että nuoria karjalaisuuden harrastajia ei oikeastaan näkynyt liiaksi asti missään. Tapasin kyllä joitakin. Eräältä tyttöryhmältä kysäisin, että puhuvatko he karjalan kieltä. Vastaus kuului: "No, but English!" Siis, että ei karjalaa vaan englantia. Toivottavasti heidän ajatuksensa muuttuvat iän karttuessa. Ainakin heitä näytti toistaiseksi vielä innostavan olla mukana karjalaisuuteen liittyvissä riennöissä. Näitä harrastuksia pitäisi olla nuorille nykyistä enemmän tarjolla. Nuoret voivat tietysti itse olla aktiivisia ja ryhtyä omin voimin toimimaan heitä kiinnostavalla tavalla. Pääasia, että aikuisten ohjausta on olemassa, jos sitä kaivataan.

Alkuperäiskansojen maailmankonferenssi pidettiin YK:ssa vuosittaisen yleiskokouksen yhteydessä. Kokous hyväksyi loppudokumentin, jossa jäsenvaltiot sitoutuivat toteuttamaan YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen (Declaration on the Rights of Indigenous Peoples). Julistus ei valitettavasti ole jäsenmaita sitova, joten kovin suuria takuita ei ole siitä, että mitään muutosta missään tapahtuu. Tavoitteet sinänsä ovat hyvät. Peräti 22 vuotta valmisteltu julistus korostaa alkuperäiskansojen oikeutta kulttuurinsa, perinteidensä, historiansa sekä

pyrkimystensä arvostamiseen ja moninaisuuteen. Alkuperäiskansoiksi määritellään kansat, joiden esivanhempat ovat asuttaneet jotakin aluetta sen valloituksen tai asuttamisen aikaan tai ennen nykyisten valtionrajojen muodostumista. Suomalaiset, karjalaiset ja saamelaiset ovat alkuperäisiä Euroopan asukkaita, mutta vain saamelaiset ovat virallinen EU-alueen alkuperäiskansa.

AILA-LIISA LAURILA
Päätoimittaja

Mennyt aika värjäytyy myyttiseen hohtoon

••• Yhdeksännen kerran Kuusamossa järjestetty Tie Vianaan -symposiumi paneutui myytteihin ja todellisuuteen, jotka voivat sekoittaa pahastikin toisiinsa. Kahden päivän aikana kuultiin alustuksia, katsottiin elokuva ja valokuvia sekä vierailtiin Hannu Hautala -luontokuvakeskuksessa.

Ajatus todellisuuden ja myyttien sekoittumisesta nousi esiin Jouni Alavuotungin esitelmästä, jonka hän piti vanhan koulukartan edessä karttakeppiä heilutellen. Hän esitti mielenkiintoisia kysymyksiä ja mielti mahdollisia vastauksia niihin.

- Keitä Fennoskandian alueella asui ja miten Suomen ja Venäjän välinen raja alkoi muotoutua, hän kysyi.

Alavuotungin vastauksen mukaan kertovia lähteitä tästä on, mutta aivan selkeää faktatietoa ei ole saatavilla. Eri lähteiden pohjalta hän kehitti ajatusta kainulaisten maasta ja Bjarmiasta. Alavuotungin mukaan on mahdollista, että joskus on ehkä ollut olemassa kaksi eri Kainuuta ja kaksi Bjarmiaa.

- Olivatko kainulaiset lähteneet etelämpää Karjalasta ja päätyneet osa Pohjanlahden ympärille ja osa Vianan Karjalaan? En pidä mahdollisena sitäkään, että kainulaiset asettuivat Pohjanlahden ympärille ja bjarmit Vianan Karjalaan. Asiaa ei ole tutkittu tarpeeksi, mutta tässä voi olla perää.

Alavuotunki kyseenalaisti Pähkinäsaaren rauhan rajan saamaa merkitystä. Tut-

kijoiden keskuudessa se on jo pitkään kuulunut kiistellyimpiin Suomea koskeviin rajasopimuksiin. Gotlannin hansakauppiaiden välittämä Ruotsin ja Novgorodin välinen rauhansopimus solmittiin vuonna 1323. Siinä Karjalan kannas osittain ja Savo Mikkeliä myöten jäivät Novgorodin puolelle.

- Onko sopimuksen merkitystä liioiteltu suomalaisessa historiankirjoituksessa? Oliko se vain heimopäälliköiden keskinäinen sopimus eikä valtakunnan raja, alustaja kyseli.

Seuraavalla vuosisadalla Moskovan valta vahvistui Karjalan ja Kainuun alueilla, kun Solovetskin luostari perustettiin vuonna 1429. Luostari alkoi kahmia itselleen kalastusoikeuksia ja raivasi tietä kristinuskolle pohjolassa.

Oman lukuisten alustusten virtaa keventävän ja värikkään sävynsä symposiumiin toivat Pääjärveltä ja Kiestingistä saapuneet karjalaiset vieraat. Hanurin säestyksellä kuultiin karjalaisia ja suomalaisia lauluja.

Kuusamo-opiston aulassa tauon aikaan kaikki osallistujat, niin suomalaiset kuin Vianan vieraat intoutuivat yhteiseen ilon pitoon. Yhteisten laulujen lisäksi pistettiin tanssiksikin.

Virkistystä tuli sekä silmille, korville että mielelle. Osuutensa siihen antoivat Miia Tervon dokumenttielokuva Santara ja puhuvat puut sekä upea kavalkadi Hannu Hautalan luontokuvia. Aika myyttistä kaiken kaikkiaan!

Kuusamo-opistosta eläköitynyt Jouni Alavuotunki pohdiskeli alustuksessaan Pohjanlahden ympäristön ja Vianan Karjalan asutushistoriaa. Saapuivatko asukkaat molemmille alueille samoilta seuduilta eteläisestä Karjalasta, jostain Laatokan seuduilta?

Myytti muuttuu saduksi

••• Tie Viaan -symposium keskittyi tällä kertaa pohtimaan ihmisen ja myytin välistä suhdetta. Karjalan Heimo julkaisee tässä toimitetut versiot kansanrunouden tutkija Maria Kundozerovan ja kirjailija-tutkija Markku Niemisen alustuksista Tie Viaan -symposiumista.

Saatuani kutsun Tie Viaan -symposiumiin ryhdyin pohtimaan teemaa: mikä tai mitä myytti on? Arkikielessämme myytti merkitsee usein epätotta, haaveellista, harhaantunutta, tarunomaista asiaa, kuvitelmaa tai jotain järkiperusteita vailla olevaa. Myytti-sanalla tavallisesti viitataan valheeseen totuuden vastakohtana. Tämä näkyy hyvin esimerkiksi lehtiotsikoissa: Totta vai tarua? 5 myyttiä Euroopan unionista tai Rakastuminen -myytti ja todellisuus ja niin edelleen.

Näissä arkikielemme esimerkeissä myytti on todellisuuden vastakohtana.

Kun siirrytään tutkimuksen puolelle, arkikielenomaista myytti-termin käyttöä on vältettävä uskontotieteellisesti epätasällisena.

Tieteessä myytti on jumalaistaru, uskonnolliseen maailmankäsitykseen liittyvä kertomus suuren alkuajan, maailman luomiskauden tapahtumista, jumalten ja sankareiden teoista, joiden ansiosta maailma, luonto ja kulttuuri kaikkine osailmiöineen syntyivät. Toisin sanoen, myytti vastaa kaikkiin alkuihmisen kysymyksiin: miten ovat ilmestyneet ihminen ja heimo, maailma, aurinko, kuu jne.

On selvää, että alkuihmisen mahdollisuudet tiedostaa luonnonlakeja olivat puutteelliset, ja näin ollen myyteissä yleistetyt johtopäätökset eri ilmiöiden syntyperästä ovat vääriä. Myytti ei suinkaan ole mielikuvituksen joutava tuote. Myytti ilmaisee ja vahvistaa yhteisön uskonnollisia arvoja ja normeja sekä tarjoaa seurattavia käyttäytymismalleja.

Ennen valtion muodostamista myytti oli aktiivinen yhteiskuntavoima, jolla oli uskonnon merkitys. Myyttiin uskottiin täysin sokeasti. Kun muodostuu valtio, jossa kehittyvät uudet yhteiskunnalliset lait ja uskonto, myyttien tarve niiden entisissä tehtävissä häipyy samoin kuin usko niihin. Ne eivät kuitenkaan unohdu heti, vaan jatkavat elämäänsä suullisina kertomuksina, jotka nykyään ovat folkloristien tutkimuskohteena.

Symposiumin aikana saatiin kuulla mitä mielenkiintoisimpia esitelmiä, joista muutamat pohjautuvat juuri kansansuusta kuultuihin kertomuksiin. Kiinnittäisin erityisesti huomiota tarinoin Rokaččuusta ja Ahmasta.

Yleensä tarinat kertovat ammoisten aikojen tapahtumista ja perustuvat historiallisiin tosiasioihin. Niiden kuvaamat henkilöt ovat todella olleet olemassa, mutta tarinat eivät ole historiallisia asiakirjoja. Tositapahtumien kuvausten rinnalla kertomuksissa on myös keksittyä. Tapahtumista kertovat tarinat tuntuvat ylikuonnollisilta, vaikka kertojien ja kuulijoiden näkökulmasta ne ovat todellisia.

Kiestingin folkloreryhmän vihreäkeltaiset asut ja kauniit laulut kevenivät painavien alustusten välissä. Toisena musiikkivieraana oli folkloreryhmä Pääjärveltä.

Rokačču, Vorna (Vuorna) ja Ahma ovat olleet karjalaisille poikkeuksellisen väkeviä sankareita. Viimeinen on ollut vähemmän tunnettu. Kertomukset Rokaččuusta kuuluvat Nina Lavosen tekemän luokittelun mukaan voimamiehistä kertoviin tarinoin, joiden historiallisena taustana ovat Ruotsin ja Venäjän väliset tapahtumat 1300-1600-luvulta. Kertomuksille voimamiehistä on luontenomaista voiman ja vallan lioittelu.

Sotatarinoissa hyvin suosittu teema on vaikeat koettelemukset, joista sankarit selviytyvät helposti, koska omistavat maagista voimaa. Juuri maagiset kyvyt palauttavat meitä myyttien maailmaan. Muistelkaamme, kuinka Väinämöinen vaivutti uneen Pohjolan rahvasta maagisella tavalla – kanteleen soitolla – viidäksään Sammon pois.

Vastustajan maaginen vaivuttaminen uneen sisältyy myös Rokaččuusta kertoviin tarinoin. Vuonna 1970 Tiikšän kylässä kerrottiin, että Rokačču vaivutti ruoččeja uneen. Ajan mittaan usko tällaiseen mahtiin on heikentynyt. Myyttisen tarun tilalle on tullut arkipäiväinen kertomus siitä, kuinka ruoččit itse nukahtavat, Rokačču vie heiltä kaikki veneet ja jättää heidät kuolemaan saareen.

Tässä on esillä Rokaččun viisauden koroistaminen, mikä on ominaista sadulle. Kuten tiedämme, myytti, johon ei enää uskota, muuttuu saduksi.

Toisena esimerkkinä myytin hämartyimisestä on vastustajan sokaiseminen. Vanhassa muodossaan tämä on esimerkiksi Kemin Paanajärvellä muistiinpannussa kertomuksessa. Sen mukaan ruoččit tulivat Paanajärvelle hävittämään kylää ja kirkkoa. Heitä vastustamassa oli profeetta Ilja. Hän sokaisi ruoččeja, eikä heille ei jäänyt muuta mahdollisuutta kuin kuolla siihen kankaaseen.

Pääsankarin maaginen sokaisemisen kyky on Rokačču-tarinastossa jo hämartyntynyt. Jos profeetta Ilja sokaisee vastustajansa maagisella keinolla, niin Rokačču ei tarvitse maagista voimaa – hän täyttää housunsa kuumalla tuhalla ja sokaisee kiinniottajansa niitä huiskimalla.

Kansan kertomusperinne on aina ollut täynnä myyttisiä piirteitä, riippumatta siitä, onko puhe Väinämöisestä, myyttisestä sankarista, vai Pietari Suuresta, todellisesta ihmisestä. Paikka, jossa sankarin kerrotaan liikkuneen, aika, jolloin hänen kerrotaan eläneen, mo-

nen-monituiset yksityiskohdat ovat kansan muistissa joko säilyneet myyttisinä tai kehittyneet myyttisiksi ajan mittaan. Tarinoiden sankareilla voi olla toistensa kykyjä, he kykenevät liikkumaan paikoissa, joissa eivät eläessään ole koskaan olleet ja asumaan aikana, jolloin he oikeassa elämässä eivät olleet vielä edes syntyneet tai oikeasti olivat jo kuolleet.

Muuntelu on suullisen runouden erikoispiirre. Siksi myytit ja myytteihin pohjautuvat kertomukset eivät voi heijastaa todellista historiaa.

Myyttinen ajattelu on aina ollut luontenomaista ihmiselle. Ihmisen ajattelukyky on taipuvainen mystifioimaan esineitä, ilmiöitä tai tapahtumia, joiden alkuperä on hämärtyntynyt tai epäselvä.

Me elämme sovussa luonnon kanssa, kunnioitamme sitä, koska uskomme sen olevan elävä. Emmekö me usko, että ympäristömme on täynnä myyttisiä olentoja? Metsässä on meččähini, vedessä on vetehini ja joka paikassa – kotona, kylässä, riihessä, pellolla – on oma haltijansa.

Nämä kuvitelmat ovat peräisin alkuaikojen ajattelusta, jolle oli ominaista animismi – usko siihen, että ihmisillä, eläimillä, kasveilla, jopa elottomilla olioilla ja ilmiöillä on sielu. Alkukantaiset kuvitelmat jatkavat omaa elämäänsä meissä ja meidän kertomusperinteessämme. Me olemme ne myyttisiksi.

MARIA KUNDOZEROVA

TIETO

Maria Kundozerovan esitelmä

Kuusamon Tie Viaan -symposiumissa perustuu hänen omiin ajatuksiinsa sekä tieteelliseen kirjallisuuteen.

Perinteentutkimuksen terminologia. Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos, FOLKLORISTIIKKA, 2001; Gorškova O. Karjalainen kansanrunous. Petrozavodsk, 2002; Sarmela M. Suomen perinneatlas: Suomen kansankulttuurin kartasto 2 = Atlas of Finnish ethnic culture 2: folklore. Helsinki, 2007; Karjalan rahvahan runoja. Lukukirja. Toim. N. Lavonen. Petrozavodsk, 1992; Kriničnaja N. A. Personaži predanij: stanovenije i evolucija obraza [Tarinoiden sankarit: hahmon synty ja kehitys]. Leningrad, 1988.

Jaakko Rugojev, Karjalan omatunto ja voimamies

Jaakko Rugojev sai ensi kokeituksen suomalaisiin jo syntyessään. Huhtikuussa 1918 suomalaiset heimoretikuntalaiset olivat miehittäneet hänen kotikylänsä Kostamuksen. Mielenkiintoinen sattuma on, että myös hänen äitinsä syntyessä Kostamuksessa oli suomalaisia. Silloin, eli vuonna 1894 Into Konrad Inha ja Kusti Karjalainen osallistuivat kylän praasniekan stroitšan eli helluntain viettoon. Vierailun seurauksena syntyivät valokuvasarjat juhlista sekä kylän kuulusta kalmistosta.

Jaakko Rugojevillä suomi kielenä tuli tärkeämmäksi kuin Suomi maana. Koulunmeno omasta pienestä Kostamuksen sivukylästä pääkylään merkitsi nuorelle pojalle ratkaisevaa maailmankuvan laajenemista. Häntä alkoivat kiinnostaa aikuisten puheissaan käyttämät käsitteet: Karjala, Suomi, Venäjä... Laukkurina Suomea kiertänyt isä auttoi poikaa hahmottamaan maantiedettä piirtämällä paperin kulmaan punaisen neliön: se on Karjala. Sen viereen hän piirsi vähän isomman sinisen neliön: se on Suomi – ja koko muu paperi Venäjä.

Kun Jaakko jatkoi koulutaivaltaan Kontokin kautta Uhtualle, hän sai siellä mahdollisuuden käyttää oppilaitoksensa talonpoikaisnuorisokoulun ja keskikoulun laajaa suomenkielistä kirjastoa. Erittäin häntä kiinnostivat matkakertomukset ja löytöretkistä kertovat teokset. Lukuharrastus johti ongelmiin, kun käsiteltiin hänen anomustaan päästä Nuorisoliiton jäseneksi.

Joku nosti kokouksessa esille epäilyttävän piirteiden ehdokkaan arvostelukyvyistä, koska tämä luki aatelisten kirjoittamia kirjoja, joissa ylistettiin kapitalistimaiden sankarien saavutuksia. Seurannut keskustelu oli johtamassa Jaakon kannalta huonoon lopputulokseen,

kunnes opettajat suhteuttivat luetut teokset oikeisiin historiallisiin ja yhteiskunnallisiin yhteyksiinsä.

Hyvän nuoruudenaikaisen kirjaston lisäksi Jaakko sai kiittää heräävästä kiinnostuksestaan kirjallisuutta kohtaan legendaarista suomenkielen opettajaansa Matti Pirhosta, joka antoi kirjailijaksi ryhtymisen kipinän hänen lisäkseen Nikolai Laineelle, Ortjo Stepanoville ja Pekka Pertulle. Matti Pirhosen opastuksella pojat tutustuivat Suomen ja Venäjän kirjallisuuden klassikkojen lisäksi Shakespeareen, Goetheen, Schilleriin ja muuhun maailmankirjallisuuteen, mitä kirjastossa oli saatavilla suomenkielisenä.

Onnekseen Jaakko ei joutunut Uhtuan keskikoulun kirjaston hävittämisen silminnäkijäksi. Hän oli siirtynyt jatkaamaan opiskeluaan Petroskoin suomenkieliseen opettajaopistoon, kun Stalinin vainovuosina suomenkieli julistettiin fašistiseksi kieleksi ja tuhansia niteitä käsittänyt kirjasto poltettiin roviolla – siinä mukana myös Stalinin omat suomeksi käännetty teokset. Oman henkensä uhalla Matti Pirhonen pelasti polttamiselta yhden kirjan: Kalevalan.

Pari vuotta myöhemmin, kun talvisodan alussa Otto Ville Kuusisen johtaman Terijoen hallituksen nimissä perustettiin Karjalais-suomalainen neuvostotasavalta, sen viralliseksi kieleksi venäjän ohella palautettiin suomi. Uhtuan keskikoulun kirjasto ei kuitenkaan koskaan kasvanut entisensä veroiseksi.

Uhtualla Jaakko aloitti kirjoittamisensa – suomenkielellä. Hän osallistui koulun kirjallisuuskerhon toimintaan ja kirjoitteli runoja piirilehteen sekä paikallisradiossa esitettäväksi.

Jaakko Rugojev kutsuttiin 1930-luvun lopulla asevelvollisuuttaan suorit-

tamaan. Hän joutui koulutukseen Kaukoitään, Habarovskin alueelle asti, mutta pian keltanokkasotilaat kuljetettiin taisteluihin Karjalan kannakselle. Talvisota oli alkanut. Tällä sotareissulla Jaakko pallellutti jalkansa ja hänet kotiutettiin väkseen kelpaamattomana.

Rauhan tultua Jaakko siirtyi opettajaksi entiseen kasvattajakouluunsa Uhtualle. Hän ehti toimia opettajana vain yhden lukuvuoden. Syttyi uusi sota. Kun Jaakko ei kelvannut armeijaan, hän kirjoitettiin nostomiehistä koottuun ”hävi-

tyspataljoonaan”, joka lähetettiin hyökääviä suomalaisia vastaan, koska rajalla ei ollut armeijan joukkoja.

Myöhemmin näistä hävityspataljoonista muodostettiin partisaaniosastoja, jollaiseen Jaakkokin liittyi. Hänen osastonsa operoi suomalaisten miehittämällä alueella. Yhdellä retkellä Jaakko joutui tilanteeseen, jossa hänen ryhmänsä oli määrätty polttamaan tyhjäksi evakuoitu Kostamuksen kylä, jotta rakennuksista ei olisi hyötyä miehittäjille. Jaakko syytti omin käsin kotitalonsa pelastettu-

aan sitä ennen mukaansa vain vanhempiensa valokuvan. Lähellä kotikyläänsä hän myös haavoittui ja sotasairaalaan selvitettynä hänet määrättiin rintamakirjeenvaihtajaksi.

Petroskoin opiskeluvuodet olivat saaneet Jaakko Rugojevin huomion kääntymään myös oman karjalaisen perinteen puoleen, kun opiskelijat lähetettiin kesäaikana kyliin keräämään runolaulua ja satuja. Siitä lähtien hän on tallentanut perinnettä monin eri kei-

Jaakko Rugojev laulattaa perinteentaitaja Uljana Tunntujevaa Uhutjoen sillalla Uhtualla vuonna 1984. Kuva Markku Nieminen/Juminkeko.

Jaakko Rugojevin 75-vuotissyntymäpäiväjuhla pidettiin Kostamuksessa huhtikuussa 1993.

noin. Sota-aikana ilmestyi Jaakon ensimmäinen kirja. Se kertoi sotaretkistä.

Sodan jälkeen Jaakko ei palannut opettajan tehtäviin, vaan jatkoi toimittajana. Hänet lähetettiin Helsinkiin seuraamaan sotasyölyllisten oikeudenkäyntiä. Siellä hän saattoi verrata sodan jälkeä kotimaassaan ja Suomessa. Kun hän oli tullut sinne poltettujen Karhumäen ja Kontupohjan, sekä runnellun Petroskoin ja piirityksessä olleen Leningradin kautta, hänen ensi kommenttinsa oli, että Suomessa näytti siltä kuin siellä ei olisi sotaa ollutkaan.

Kotimaahan palattuaan toimittajan ammatti vaihtui kirjailijan työksi. Hänestä kasvoi vastuunkantaja. Tuotannossaan hän otti kantaa oman kansansa asioiden korjaamiseksi.

Rugojevin tuotanto on laaja. Se sisältää monia runokokoelmia. Hänen varhainen runoelmansa Karjalainen tarina ei ole vain kirjallisesti merkittävä teos, vaan myös kansatieteilijöille korvaamaton aarre. Kirjallisuudentutkija Eino Karhu toteaa, ettei Rugojev tyydy kuvaamaan vain sitä, mitä kirjan henkilöahmot päivittäin puuhaavat, vaan jopa senkin, mitä he jonakin päivänä jättävät tekemättä.

Vienan Karjala on antanut Karjalan kirjallisuudelle viisi klassikkoo: Nikolai Jaakkolan, Antti Timosen, Pekka Pertun, Jaakko Rugojevin ja Ortjo Stepanovin. Heistä Jaakkola ja Stepanov ovat kohonneet tähän asemaan romaanisarjoillaan Pirttijärven rantamalla ja Kotikunnan tarina, Timonen yhdellä romaanillaan Me karjalaiset sekä Pekka Perttu luonnonkuvauksillaan ja kertomuksillaan sekä kotiseutukirjallaan Väinämöisen venchen jälki.

Jaakko Rugojevin tekee klassikoksi koko hänen tuotantonsa, vaikka taiteelliselta kannalta se on epätasainen. Jos näitä vienankarjalaisia klassikkokirjailijoita pitäisi luonnehtia yhdellä sanalla, Jaakkola olisi kulmakivi, Timonen

jänis, Stepanov aurinko, Perttu taviokuurna ja Rugojev järkäle.

Jaakkolan Pirttijärven rantamalla -romaanisarja on Karjalan kansallisen proosakirjallisuuden ensimmäinen suuri saavutus, sen kulmakivi. Timonen jätti Me karjalaiset -romaanillaan lähtemättömät jäljet Karjalan kirjallisuuteen, mutta siirtyi sitten "hovikirjailijaksi" alkaen vaihtaa väriä kulloisenkin "keisarin" mielen mukaan. Ortjo Stepanovin proosa nousi pysyväksi auringoksi Karjalan kirjallisuuden taivaalle. Pekka Perttu loihti kotiseudun luonnon lumoavuuden lukijoilleen tarulintu taviokuurnan kuvausta myöten.

Jaakko Rugojev puolestaan on järkäle, jota ei voi ohittaa, ylittää, alittaa tai kiertää, onpa puhe kirjallisuudesta, kulttuurista yleensä tai ylipäänsä karjalaisuudesta. Proosan osalta Rugojevin pääteoksena voidaan pitää hänen laajaa romaniaan Metsällä korvat - järvellä silmät. Se on niin tärkeä teos, että jokaisen Karjalassa asuvan suomen- ja karjalankieltä taitavan pitäisi se lukea.

Teos on kansankirjailijan testamentti omalle kansalleen. Jaakko Rugojev oli miehuuden iässänsä kahteen otteeseen Karjalan Kirjailijaliiton puheenjohtajana. Kulttuurilehti Carelian toimitusneuvostoon hän kuului vuosikymmeniä, joiden kuluessa lehti ehti muuttaa nimeään kaksi kertaa.

Kun Neuvostoliitossa alkoi Gorbatsovin aika perestroikineen ja glasnosteineen, muutostilanteessa Karjalan Kirjailijaliittoon haluttiin vahva mies johtoon. Jaakko otti reen vetäkkeeseen kolmannen kerran. Kauden aikana hän perusti Karjalaan kansankielisen lastenlehden Kipinän ja sai aikaan sen, että yliopiston suomenkielen osaston vuotuinen opiskelijamäärä kaksinkertaistui.

Vuosikymmeniä aikaisemmin hänellä oli ollut keskeinen asema, kun kansalliset kulttuuripiirit olivat vaatineet vuonna 1956 lakkautetun suomenkie-

len oppituolin palauttamista takaisin yliopistoon. Muodollisena syynä lakkauttamiseen oli ollut Karjalais-suomalaisen neuvostotasavallan alentaminen Karjalan Autonomiseksi tasavallaksi. Suomen kielen opetuksen palauttaminen yliopistoon onnistui vuonna 1963.

Gorbatsovin politiikan seuraukset olivat Karjalan kansalliselle kulttuurille ehkä rajumpia kuin muualla monikansallisessa valtiossa. Glasnostin nimissä uskallettiin nostaa esille vaietut asiat: inkeriläisten kohtalo, vepsäläisten asema hallinnollisesti hajautettuina ja karjalaisen oman kulttuurin tila.

Keskustelun aloittivat Carelia (Punalippu) -lehden nuoret toimittajat. Kun he esittelivät näiden kansallisuuksien teemanumeroiden aineistoa Jaakolle epäillen, uskaltaako sellaista julkaista, tämä myhäili mielessään ja näytti heille samoista asioista jo parikymmentä vuotta aikaisemmin tekemiään kirjoituksia, joista osa oli päässyt liivahtamaan julkisuuden sensuurin ohi.

Inkeri-numeron seuraukset olivat arvaamattomat. Keskustelun vapauduttua ja salattujen asioiden tultua yleiseen tietoon Suomen silloinen presidentti Mauno Koivisto piti puheen, jossa lausui inkeriläiset paluumuuttajina tervetulleiksi Suomeen. Tämä harkitsematon - tai sitten liiankin tarkoin "fundeerattu" - lausunto johti ennen pitkää siihen, että suuri osa Karjalan kansallisesta sivistyneistöstä siirtyi Suomeen.

Kun ylipäänsä matkustaminen Neuvostoliitosta ulkomaille helpottui, Jaakko teki henkilökohtaisen ratkaisun eikä enää kertaakaan vuoden 1983 jälkeen käynyt Suomessa. Häntä vaivasi se, että suomea puhuva Karjalan sivistyneistö jätti oman kulttuurinsa kehittämisen taka-alalle ja etsiytyi yli-innokkaasti Suomeen päin.

1980-luvun alussa Jaakko Rugojev oli tunnetuin Neuvosto-Karjalan kansallinen Suomessa. Suuri yleisö tutus-

tui häneen viimeistään silloin, kun hän vuonna 1983 kirjoitti Neuvosto-Karjala-lehteen kaksi sivunmittaista artikkelia, joissa hän asetti teesit, miten Karjalassa tulisi valmistautua Kalevalan 150-vuotisjuhlan viettoon.

Nämä teesit nostivat Suomessa laajan keskustelun, jonka teemana oli: "Kenen Kalevala?" Kiihkeimmissä puheenvuoroissa Neuvosto-Karjalaa syytettiin Suomen kansalliseepoksen varastamisesta. Asiantuntijapiireissä asia nähtiin toisin. Suomeen asetetun Kalevalan juhlavuoden toimikunnan puheenjohtaja, opetusministeriön silloinen kansliapäällikkö Jaakko Numminen otti toimikunnan ensimmäiseen kokoukseen jokaiselle jäsenelle kopiot Rugojevin artikkeleista ja totesi niiden olevan hyvänä mallina siihen, mitä Suomessakin pitäisi tehdä.

Jaakko Rugojev oli kirjailijana yhteiskunnallinen vaikuttaja. Hän ymmärsi kirjailijatehtävän laajana. Hän nosti esiin myös kysymyksen lakkautettujen karjalaisen kylien elvyttämisestä ja kansankielisten lastentarhojen perustamisesta. Lisäksi hän jyräsi Karjalan metsien järjettömiä tehohakkuita vastaan.

Neuostoliiton loppuvaiheessa Jaakko sai vielä mielenkiintoisen tehtävän. Hänet valittiin NKP:n ylimääräiseen edustajakokoukseen Karjalan valtuuskunnassa. Tuohon aikaan Boris Jeltsinin poliittinen ura oli vaakalaudalla. Hän oli menettämässä kaikki vaikutusvaltaiset tehtävänsä. Hän asettautui puoluekokousehdokkaaksi Karjalasta - ja meni läpi.

Karjalaisten kokousedustajien itseoikeutettuna patriarkkana Jaakko sai tehtäväkseen pitää seuraa koko Venäjän mittakaavassa tunnetulle poliitikolle. Jeltsin ja hän istuivat vierekkäin istuntosalissa ja Jaakko ihmetteli suurta lääkkeiden määrää, mitä Jeltsin jatkuvasti nautti.

Jos Karjala ei olisi ottanut Jeltsiniä eh-

dokkaakseen, Venäjän historia voisi olla toisenlainen. Ylimääräisessä puoluekokouksessa Jeltsin nousi taas vallan lähteille - syrjäytti pian Gorbatsovinkin. Väliin mahtuneen Janajevin kaappauksen aikana Jaakko soitti ystävälleen Ortjo Stepanoville ja kysyi: "Onko sinulla korppuja kuivattuina? Meidät täältä ensin viedään."

Vaikka Jaakko oli "salama ja jyrinä" byrokraatteihin päin, niin kotioloissaan hän oli leppoisaa mies, joka harrasti ruoanlaittoa, kalastusta ja musiikkia. Lapsilleen ja lapsenlapsilleen hän puhui ainoastaan karjalaa ja suomea.

Vaikka Jaakko ei itse enää vuoden 1983 jälkeen käynyt Suomessa, se ei merkinnyt, että kontaktit olisivat laantuneet. Pikemminkin päinvastoin. Kirjeenvaihto oli laajaa.

1980-luvun alussa tein elokuvaohjaaja Lasse Naukkariselle aloitteen elokuvan tekemisestä Jaakko Rugojevista. Kuvaukset aloitettiin Suomessa vuonna 1983. Silloin kuvatussa jaksossa Jaakko tapasi vanhan tuttavansa Karjalan tuntijan, professori Pertti Virtarannan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanroutausarkistossa.

Seuraavana vuonna kuvauksia jatkettiin Karjalan puolella: Petroskoissa, Uhtualla, Haikolassa, Kokkosalmella ja Kostamuksessa. Tarkoituksemme oli siis tehdä elokuva Jaakosta, mutta hän itse oli valinnut toisin. Hän solutti mukaan oman seutunsa kulttuurin ja perinteet - kaiken, minkä hän itse näki tärkeäksi. Niinpä yhden elokuvan sijasta syntyi kolmiosainen sarja: Sukupolvien muisti. Ensimmäinen osa valmistui Kalevalan juhluvuodeksi 1985.

Suomessa Rugojevin asema maansa voimahahmona oli niin vahva, että häneen otettiin yhteyttä mitä merkellisimmissä kysymyksissä. Vahva oli Jaakon asema myös omiensa - vienankarjalaisten - parissa. Kun karjalaiset ja suomalaiset kulttuurijärjestöt yhdessä järjestimme Jaakko Rugojevin 75-vuo-

tissyntymäpäiväjuhlan Kostamuksessa huhtikuussa 1993, satoja ihmisiä koostui sitä viettämään.

Tuossa tilaisuudessa Jaakko Rugojevile pidetyt puheenvuorot on julkaistu toimittamassani kirjasessa Jaakko Rugojev - Karjalan omatunto. Aika ei ole latistanut silloin sanottujen sanojen merkitystä. Ne pätevät vieläkin.

Otan tähän lyhyen lainauksen tuolloin esittämästäni puheesta:

Jos joku, niin Jaakko Rugojev, on kansansa kirjailija - ja juuri siksi virallisen valtion johdon on ollut vaikea myöntää hänelle hänen ansaitsemaansa tunnustusta. Karjalan kansankirjailijan arvonimi annettiin hänelle vasta hiljattain, vaikka hän olisi ollut tämän tittelin itseoikeutettu kantaja jo vuosikymmeniä.

Hallsijoiden kannalta Rugojev oli vaikea tapaus. Hän ei ole peitelty totuutta vaan sanoi asiat niin kuin ne olivat. Vallinneessa kullissimaailmassa se oli pahinta, mitä kirjailija saattoi tehdä. Sen sijaan, että hän olisi laulanut ylistystä vastuullisten päättäjiä, hän kertoi todellisesta elämästä vaikeuksineen ja oman kansansa hädänalalaisesta tilanteesta. Sen sijaan, että hän olisi haltioitunut ihmisen herruudesta luonnonvoimien taltuttamiseksi ja tehokkaaksi hyödyntämiseksi, hän - aikana jolloin vihreää liikettä ei ollut vielä olemassaakaan - varoitti luonnon haaskauksesta ja muistutti jättämään linnulle laulupuun.

Jaakon eläessä luonnehdin häntä Karjalan omatunnoksi. Nyt kun hänen sekä Neuvosto-Karjalan tuonilmaisiin siirtymisestä on kulunut yli kaksikymmentä vuotta, voi todeta heidän olleen ikäkumppaneita ja eläneen saman ajan. Nyt uskallan sanoa Jaakko Rugojevin olleen Karjalan neuvostoajan merkittävin henkilö. Hän oli kansallinen herättäjä. Hän oli samaa karjalaisille kuin J. W. Snellman oli suomalaisille - ja Väinämöinen myyttiselle Kalevalan kansalle.

MARKKU NIEMINEN

Denis Kuzmin tutki 35 000 paikannimeä

Väitöstyö vahvistaa, että paikkojen ja henkilöiden nimet kertovat Karjalan asutushistoriasta

Pekan-Homan-Oleksein-Jouhkon-Jormin-Kormil'an-Petrin-Nikant-ran-Vihtorin-Denis eli Denis Kuzmin väitteli elokuussa Helsingin yliopistossa filosofian tohtoriksi. Denis kuuluu Uhtuan Haikolan kantasukuun. Haikolan vanhin talo oli aikoinaan Denisin isovaarin Petrin omistuksessa ja perheen koti. Tällä hetkellä talossa on kylämuseo.

Denis Kuzminin tutkimuksen kohteena on Vienan Karjalan asutuksen muodostuminen ennen kaikkea paikannimistön valossa ja sen pohjana ovat Vienan Karjalasta kerätyt paikannimimateriaalit.

Tutkimusaihe kuuluu suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen piiriin, mutta sillä on vahvoja yhtymäkohtia suomen ja venäjän kielen, historian ja folkloristiikan sekä niin venäläisen kuin itämerensuomalaisen historiallisen nimistön tutkimuksen teoriaan.

Vienan Karjalaksi (ven. Belomorskaja Karelija) sanotaan Venäjän Karjalan pohjoisosassa olevaa suurta aluetta, joka ulottuu Vienanmereltä Suomen rajalle asti. Vaikka alue tunnetaan sieltä kerätyn kalevalamittaisen runouden ansiosta, on Vienan historiaa tutkittu vain vähän. Alueesta ei ole aikaisemmin tehty sellaista nimistöntutkimusta, joka soveltuisi erikoisesti asutushistoriallisten päätelmien tekoon.

Väitöstyössään Denis Kuzmin tarkastelee vienankarjalaisten muodostumisen historiaa alueella, joka vuoteen 1920 asti kuului entisen Arkangelin kuvernementin Kemin pitäjään. Tutkittavan alueen hallinnollinen organisaatio kattaa entiset Vuokiniemen, Kontokin, Uhtuan, Jyskyjärven, Paanajärven, Pistojarven, Oulangan, Kiestingin, Vitsataipaleen, Kieretin, Voijärven,

Suikujärven ja Tunkuan kunnat mu-

kaan lukien Vienanmeren rannalla sijaitsevat venäjänkieliset alueet Suikujoelta Ruhtinaanlahden kylään asti. Viimeksi mainittu alue tunnetaan tiedekirjallisuudessa myös nimellä Karjalanranta.

Vienan Karjalan nimi liittyyneen ainakin Arkangelin kaupungin nimeen, jonka itämerensuomalaisena (läh. suomenkielisenä) rinnakkaisuutena oli Viena tai Vienankaupunki, mutta mitä todennäköisimmin myös hallinnollisen alueen nimeen Dvinskaja zemlja eli Dvinan maa, joka tunnettiin ainakin 1300-luvulta alkaen, myöhemmin Dvinan kihlakunta-nimisenä. Nämä nimitykset viittaavat Vienanjoen vesistöalueeseen, joka tunnettiin myös nimellä Zavolo je eli taipaleentakaiset maat. Alue kuului noin 1100-luvulta lähtien Novgorodin tasavallan vaikutus- ja hallintopiiriin, mutta vuodesta 1478 lähtien Moskovan Venäjään. Edellä mainittujen nimitysten takana on vuorostaan Vienanjoen nimi, jonka suistossa Arkangelin kaupunki sijaitsee.

Vienan Karjalan aluetta koskevassa kirjallisuudessa ja historiallisissa lähteissä ei pitkään aikaan ollut havaittavissa yhtenäistä periaatetta koskien tutkittavan alueen eri nimitysten käyttöä. Nykyinen nimitys Vienan Karjala alkoi vakiintua käyttöön vasta 1800-luvun lopussa. Eräs varhaisimmista Kuzminin tiedossa olevista lähteistä on Into K. Inhan aineisto vuodelta 1896. Vasta 1900-luvun alusta nimitystä alettiin käyttää enemmän tai vähemmän säännöllisesti.

1800-luvulla ja 1900-luvun ensimmäisellä kolmanneksella alueen nimestä käytetään erilaisia muotoja: mm. ryska Karelen, Fjäärkarelen, Nordkarelen, Venäjä, Arkangelin maa, Pohjois-Karjala, Venäjän Karjalan pohjoisosat, Venäjän Karjala, Kauko-Karjala, Itä-Karjala. Ve-

näjänkielisessä kirjallisuudessa käytettiin usein nimitystä Arkangelin Karjala eli Arhangel'skaja Karelija, mikä johtuu siitä, että ennen vuotta 1920 suurin osa tutkittavasta alueesta kuului Arkangelin kuvernementtiin. Alue tunnettiin myös nimellä Kemin Karjala eli Kemskaaja Karelija. Venäjänkielisessä kirjallisuudessa nimitys "Valkeameren Karjala" eli Vienan Karjala on tavattu ensimmäisen kerran vuonna 1847.

Vaikka nykyään venäjänkielinen Belomorskaja Karelija (eli "Valkeameren

Karjala") ja suomenkielinen Vienan Karjala ovat rinnasteiset käsitteet, niiden takana on nähtävästi eri käsitteistö: toinen niistä on maantieteellinen, toinen taas hallinnollinen. Nimitys Viena on Belomorskaja Karelija -nimeä vanhempi ja oli nähtävästi ollut käytössä kansan keskuudessa jo pitkään.

Denis Kuzmin pitää tästä todisteena Vienan ja Kainuun talonpoikien keskinäistä rajarahansopimusta vuodelta 1657. Siinä kerrotaan, että Kainuussa kävi "venäjästä kemistä kolmet miestä jotka olit wienasta tulleet". Tämä viittaa siihen, että mahdollinen hallinnollinen käsite Viena oli olemassa ainakin 50 vuotta ennen vuoden 1708-1709 lääniuudistusta (gubernskaja reforma). Tuolloin suurin osa tulevaa Vienan Karjalaa liitettiin Dvinan kihlakuntaan, joka oli uuden Arkangelin kuvernementin osa.

Kuzmin olettaa, että käsitteistö Vienas-

ta juontanee juurensa keskiajalta, mahdollisesti 1300-luvulta, jolloin itse nimi Dvinskaja zemlja ilmestyy historiallisiin lähteisiin. Ei ole aivan selvää, minkä alueen Viena käsitti 1650-luvulla. Varovasti voi olettaa, että se tarkoitti entisen Vienan Kemin suurpitäjää, jonka kuvaus tunnetaan vuodelta 1591.

Nähtävästi ei ole sattumaa, että juuri Arkangelin kuvernementin Kemin kihlakuntaan kuulunutta aluetta nimitettiin myöhemmin Vienan Karjalaksi. Siihen, että käsite Viena oli hallinnollinen, viittanee mm. se, että nimiperinteen mukaan suojärveläisille Porajärven kunta oli osa Viena eli Venäjän Karjalaa. Käsitteistö liittyyneen siihen, että Porajärven kuntakin kuului lyhyen ajan 1700-luvun lopussa Arkangelin kuvernementtiin. On myös mahdollista, että nimitys saattoi tarkoittaa laajemmassa merkityksessä myös koko Vienanmeren länsirannikkoa.

Denis Kuzminin tutkimuksessaan käyttämä aineisto on erittäin mittava ja koostuu kaikkiaan 35 000 nimestä. Pohjana on Vienan Karjalasta kerätty paikannimistö, jota säilytetään Karjalan tiedekeskuksen kielen, kirjallisuuden ja historian instituutin nimiarkistossa Petroskoissa. Tutkimuksen alkuvaiheessa aineistossa oli materiaalia noin 20 000 - 25 000 nimestä.

Kenttämatkoja on kertynyt vuodesta 1998 alkaen kaikkiaan 40, niistä 17 suuntautui Vienaan. Sen lisäksi hän on kerännyt paikannimiaineistoa Vienan Karjalan naapurialueilla, Keski- ja Etelä-Karjalassa sekä Leningradin ja Tverin alueella.

Paikannimistö on hyvin monipuolinen kielen-, kulttuurin- ja historian tutkimuksen seudun asutushistoria, kulttuuri, luonto ja sen maisemalliset erikoispiirteet, elinkeinot sekä alueen maankäyttö. Oman ryhmänsä muodostavat myös uskontoon ja uskomuksiin liittyvät nimet. Tämän vuoksi paikannimet ovat arvokasta lähdeaineistoa eri alojen tutkimukselle, mutta aivan erityisesti kielihistoriaa ja etnistä historiaa valaisevien kysymysten selvittelyssä.

Vienankarjalaisen asutuksen historian ja väestön alkuperän kannalta paikannimistö on tällä hetkellä ainoa asutushistorian tutkimuksen tarpeisiin riittävä tietolähde, joka on säilynyt nykypäiviin saakka. Paikannimien hyvän säilymisen

edellytyksenä on niiden jatkuva käyttö maastokohteiden yksilöimiseen ihmisten välisessä viestinnässä.

Kerran annetut nimet säilyvät hyvin ja välittyvät sukupolvelta toiselle. Tällä tavalla paikannimistö on ainutlaatuisen historiallinen lähde, joka on säilynyt ajoilta ennen kirjallisia muistomerkkejä.

Nimistö todistaa, että Vienan Karjalan asuttamisessa on ollut useita vaiheita ja väestöä on tullut monesta suunnasta. Siitä kielivät mm. tutkimuksessa selville saadut paikannimimallit, joiden varsinainen levikki viittaa usein nykyisen Vienan Karjalan rajojen ulkopuolelle. Paikannimityyppien leviäminen kuvaa väestön muuttoliikkeitä Vienan Karjalaan alueen asutuksen muodostumisen eri vaiheissa.

Vienan nimistössä esiintyvät eri väestöryhmille kuuluvat nimikerrostumat todistavat, että Viena oli koko toisen vuosituhannen ajan kontaktialueena, jossa eri etnisten ryhmien intressit kohtasivat. Samalla paikannimet viittaavat myös siihen, että alueella on ollut väestöllistä jatkuvuutta ainakin ensimmäisen vuosituhannen lopulta lähtien.

Eri väestöryhmien edustajat oleskellivat samalla alueella rinnakkain, mikä mahdollisti vuorostaan nimistön omaksumisen edelliseltä kieliryhmältä, mm. kielenvaihdon myötä. Täten sulautuessaan yhteen alueen varhaisemman saamelaisasutuksen kanssa eri alueilta saapuneet väestöt muodostivat vienankarjalaisen väestön.

EEVA-KAISA LINNA

TIETO

Denis Kuzminin väitöskirja on nimeltään "Vienan Karjalan asutushistoria nimistön valossa". Vastaväittäjänä oli professori Sergei Myznikov Venäjän tiedeakatemiaan kielen tutkimuksen laitokselta Pietarista. Myznikov on syntyperältään vepsäläinen. Kustoksena toimi professori Janne Saarikivi. Karjalan Sivistysseura myy väitöskirjaa, joka on julkaistu myös sähköisenä ja löytyy osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/hakemalla> esimerkiksi Denis Kuzminin nimellä.

Denis Kuzminin väitöskirja kertoo Vienan Karjalan nimistöstä.

Jatkosodan suomalaiset joukot ohittavat Pyhäniemen tsasounan Vienassa. Kuva Puolustusvoimien Kuvakeskus, Helsinki.

Karjala jäi taakse 70 vuotta sitten

••• Suomen kansan ja erityisesti Karjalan heimon historiassa tämä syksy on tärkeä, sillä on kulunut täydet 70 vuotta toisen evakkotaipaleen alkamisesta.

Jo syksyn 1943 kuluessa oli Päämajan Sotilashallinto-osastossa selvitetty suunnitelmia, jotka laadittiin Karjalan väestön evakuoinnin varalta. Suunnitelmia oli jouduttu käytännön syistä muuttamaan ja tarkistamaan. Jatkosodan pitkittyessä ei keväällä 1944 voitu ajan merkeistä päätellä evakuoimistoimien tarvetta. Pian tilanne olisi täysin toinen.

Sodan vastapuoli kävi yleishyökkäykseen Karjalan kannaksella 9. kesäkuuta 1944. Jo 10. kesäkuuta saivat neuvostojoukot aikaan ensimmäisen läpimurron. Heti sen jälkeen alkoi Karjalan kannaksella raskas viivytystaistelu. Viipurin kaupunki oli luovutettava 21. kesäkuuta. Suomen joukot vetäytyivät ns. Vuoksen linjalle, jolle neuvostojoukkojen hyökkäys saatiin pysäyttämään.

Vastapuoli varautui Itä-Karjalassa suurhyökkäykseen, joka alkoi ennen juhannusta 1944 Aunuksen kannaksella sekä Äänisjärven pohjoisosassa. Sodan vastapuolen laivasto teki maihinnousun Viteleen rannikolle. Operaation myötä katkesi Suomen joukkojen rautatieyhteys Uukusun-Aunuksen rataosalla, ja huomattavat tarvike-erät jäivät neuvostojoukkojen saaliiksi. Aunuksen kannaksella oli Suomen joukkojen ryhdyttävä vetäytymään kohti vanhaa rajaa, ja siviiliväestön evakuointi oli aloitettava.

Itä-Karjalassa suomalaisen sotilashallinnon tehtäväksi jäi niiden itä-karjalaisien evakuointi, jotka tahtoivat vapaaehtoisesti siirtyä Suomeen. Itä-Karjalasta evakuoitu väestö siirtyi Raja-Karjalan alueelle kolmesta eri suunnasta: rantatien Rajakontu-Salmi kautta, Tulemajärveltä Käsnäselän tietä myöten Koirino-

jalle sekä Hyrsylän kautta Suojärvelle. Rantatietä käyttävät joutuivat tulemaan hevoskolonnien mukana kulkien Impilahti-Matkaselkä-reittiä edelleen Kiteelle.

Aunuksesta Suomeen siirtyvää väkeä lienee ollut toista tuhatta henkeä. Suojärven suunnasta saapui Impilahden sotilaspiirin alueelle noin tuhat henkilöä. Laatokan rantatietä myöten tuli noin 500 hevosta lasteineen. Ruokahuollon osalta on mainittava, että Rajakontuun oli sota- toimien tähden jäänyt 300 lehmää, joista osa teurastettiin siellä. Loput ajettiin Impilahden Kitelään, missä ne teurastettiin Suomen joukkojen tarpeisiin.

Itä-Karjalan väestön läpikulku ei tuottanut hankaluuksia, vaan evakuointitoimet sujuivat tyydyttävästi. Hevoskolonnien mukana saapui Suomen puolelle sotilashallinnon määräyksestä noin 30 henkeä hevosten kuljettajina ja nämä miehet vaihtuivat suomalaisiin kuljettajiin Salmin Uuksussa, mistä itäkarjalaiset palautettiin takaisin omalle alueelleen.

Salmin kunnan asukkaiden evakuointi alkoi 21. kesäkuuta ja päättyi 1. heinäkuuta. Väestön evakuointitoimet Salmassa sujuivat hyvässä järjestyksessä. Kunnan päällikkö V. A. Mensosen osuus ja tehtävien hallinta asukkaiden mielialan rauhoittamisessa oli kiitoksen ja tunnustuksen arvoinen suoritus, kuten Impilahden sotilaspiirin päällikkö, vänrikki Simo Härkönen muistelmateoksessaan kirjoittaa. Niin ikään Salmin asemalla oli paikallinen asemapäällikkö erityisesti kunnostautunut väestön rautatiekuljetusten järjestelyissä. Sateinen

sää evakuoinnin aikana oli eduksi, sillä se rajoitti vihollisen lentotoimintaa. Siksi siviiliväestölle ei juuri lainkaan aiheutunut tappioita.

Niin ikään Salmin maatalousväestön karjan kuljetus sujui hyvin. Salmin kunnan poliisihenkilöstö pysyi tarmokkaasti vastuullisella paikallaan, kunnes se siirtyi 1. heinäkuuta yhdessä kunnanpäällikön kanssa Impilahdelle. Sinä päivänä neuvostojoukot olivat vallanneet Mansilan kylän ja ampuneet tykistöltä Tulemajoelle.

Suojärven kunnan evakuointi osui yksiin Salmin kunnan kanssa. Kunnan evakuointia johti luutnantti Heikki Nuoranne. Impilahden sotilashallintopiirin puolesta sitä valvoi poliisiasiaain upseeri, luutnantti Esko Eskelinen.

Rautatiekuljetukset junakalustolla eivät oikein sujuneet. Siviiliväestö joutui odottelemaan jopa päiväkausia junaan pääsyä, kun yhtenäisiä väestönsuunnitelmia ei aluksi pystytty järjestämään. Väestön kuljetukset armeijan autokalustolla jouduttivat siviilien pääsyä sotatoimien uhkaamalta vaaralliselta alueelta läntisempiin pitäjiin. Kun pahin ruuhka Äänislinnan radalla oli helpotanut, alkoivat rautatiekuljetukset sujua paremmin ja joutuisammin.

Heinäkuun alussa vihollisen ilmavoimat tehosti ilmapommituksia. Niissä kuoli kaksi siviilihenkilöä ja haavoittui kymmenkunta ihmistä, joiden joukossa oli Suojärven kunnanpäällikkö Juho Jolkin. Pian olivat sotatoimet siinä vaiheessa, että osa Suojärven kuntaa oli luovutettava sodan vastapuolen joukoille. Suomalaisotilaat vetäytyivät Loimola-Ägläjärvi-linjalle ja myöhemmin Loimola-Tolvajärvi-linjalle, jolle sodan vastapuolen joukkojen hyökkäys lopulta pysäytettiin.

Impilahden kunnan väestö evakuoitiin 27. kesäkuuta ja 13. heinäkuuta välisenä aikana. Kunnan evakuoimispäällikkönä oli työvoimapäällikkö, vänrikki Matti Mäkelä. Sotatoimien läheisyys ei

Vienalaisia evakuoitiin Alapitkän väestöleirille

lainkaan haitannut Impilahden väestön evakuoimista. Sen sijaan vastapuolen joukkojen ilmapommitusten riski oli koko ajan uhkaamassa ja tuolloin ilmapommituksissa haavoittui kaksi siviilihenkilöä.

Kunnan alueella oli rautatieasemille rakennettu lastauslaitureita, jotka jouduttivat rautatiekuljetusten sujumista. Evakuointia hidasti Pitkärannan ja Impilahden alueiden keskinäinen kilpailu evakkojenkuljetusten kiirehtimisessä. Vihollisen eteneminen saatiin pysäytettyksi 10. heinäkuuta Pitkärannasta alkavalle ns. U-linjalle, ja tilanne rintamalinjalla vakiintui toistaiseksi.

Suistamon kunnan väestö evakuoitiin 26. kesäkuuta alkaen ja 17. heinäkuuta mennessä. Kunnan evakuoimispäällikkönä työskenteli aluepäällikkö, luutnantti A. Konttinen. Suistamon kunnalle jäi asukkaidensa evakuoimiseen aikaa enemmän kuin Salmille, Suojärvelle ja Impilahdelle.

Suistamon kunnan alueella väestön evakuointi sujui kaiken kaikkiaan tyydyttävästi. Loimolan suunnalla vaikutti sotatoimien läheisyys jossakin määrin. Ilmapommitus Alatun asemalla sattui 10. heinäkuuta. Henkensä menetti varapoliisi, maanviljelijä Juho Julkunen. Saman perheen jäsenistä haavoittuivat emäntä Anna Julkunen sekä tyttäret Aino ja Toini Julkunen. Sotilashallintopäällikkö Simo Härkönen valvoi evakuoinnin suorittamista Suistamon kunnan alueella.

Karjalan rajaseutujen evakuoimissuunnitelmiin kuului koko Laatokan Karjalan tyhjentäminen asukkaista rautatielinjan Sortavala-Värtsilä itäpuolelta. Se jäi osaksi toteutumatta, kun sotatoimet vakiintuivat Koirinoja-Tolvajärvi-linjalle. Soanlahden pitäjän tyhjentäminen asukkaista suoritettiin 10.-24. heinäkuuta 1944. Kun evakuointi Soanlahdella tapahtui lähes rauhanomaisissa oloissa, saatiin se hyvin suoritetuksi.

Liikenneoloissa suurin vaikeus oli, ettei kunnan alueelle ulottunut minkäänlaista rautatieyhteyttä. Väestön kuljetus

tapahtuikin Jänisjärveä pitkin Värtsilään. Evakuointia tehostivat Värtsilä-Yhtymän hinaaja ja suurikokoinen proomu, joiden avulla kuljetukset saatiin päätökseen. Soanlahden kunnan evakuoimispäällikkö oli kersantti Väinö Heinonen ja Impilahden sotilashallintopiirin puolesta valvoi evakuointia sotilashallintopäällikkö Simo Härkönen.

Taistelu Karjalan herruudesta päättyi aikanaan. Syyskuun 19. päivänä saatiin välirauhan ehdot tiedoksi julkisuuteen. Radiouutisissa saman päivän iltana kello 19.00 kuultiin, mikä oli kuultu jo 13.3.1940. Suuri osa Suomen Karjalaa oli jälleen luovutettava sodan voittajalle, Neuvostoliitolle. Suomen kansan oli alistuttava kaikkiin rauhan ehtoihin. Karjalaisille se merkitsi kodin jättämistä ja siirtymistä evakkoina länteen.

UNTO MARTIKAINEN

Läbde: Simo Härkönen: Impilahden sotilaspiirin esikunnan toimintakertomus 8.8.1941-7.10.1944. Helsinki, 1999.

TIETO

Evakuointi 1944

- Alkukesällä 1944 evakuoitiin Karjalassa noin 260 000 henkilöä, loput Moskovan välirauhan solmimisen jälkeen syyskuussa.

- Lapin väestön evakuointi Ruotsiin alkoi 9. syyskuuta.

- Lisäksi evakuoitiin Porkkalan 5 800 henkeä sekä 10 800 ihmistä Petsamon, Sallan ja Kuusamon luovutetuista kylistä.

- Evakuointi Aunuksessa kesäkuussa lisäsi ihmisten valmistautumista Vienassa nopeasti tapahtuvaa evakuointia varten.

- Kotinsa jätti lopullisesti yli 400 000 henkeä.

Yli 500 ihmistä lähti Vienan Karjalasta pakolaisiksi Suomeen syyskuussa 1944. Tämä käy ilmi Laura Kyyrösen viime vuonna valmistuneesta historian pro gradu -tutkielmasta Edessä tuntematon tulevaisuus, jossa hän selvittää Vienan pakolaisten vaihteita vuosina 1944-1951.

Evakuointia johti Suomen armeijan Uhtuan alue-esikunta. Uhtuan alueen evakuoinnissa käytettiin kolmea eri reittiä, joiden lähtöpaikkoina olivat Vuokkiniemi, Vuonninen ja Akonlahti. Reittien yhteinen kohde oli aluksi Hyrynsalmen evakuoimiskeskus, joka oli ensimmäinen pysähtymispaikka Suomen puolella.

Uhtuan alueen siviiliväestö, karja sekä sotilashallinnon arkistot oli saatu kuljetettua Suomen puolelle 7. syyskuuta mennessä. Evakoiduista 260 henkilöä vietiin kuorma-autoilla Hyrynsalmelle, mistä he jatkoivat matkaansa 8. syyskuuta mennessä junalla Alapitkän väestöleirille Savoona.

Kuorma-autolla evakoiduista oli Vuokkiniemestä kotoisin 58, Kivijärveltä 4, Paahkomienvaarasta 20, Pirttilah-

desta 14 ja Tollonjoelta 67. Vuokkiniemen suunnalta evakuoitua kuljetettiin kuorma-autoilla Raateen tietä kohti Hyrynsalmea. Akonlahdesta väestö vietiin moottoriveneellä ensin Hämelähteen ja sieltä edelleen kuorma-autoilla Hyrynsalmen evakuoimiskeskukseen.

Kiestingin alueelta evakuoitua kuljetettiin Kuusamon ja Oulun kautta Alapitkän leirille. Alun perin 62 alueen asukasta oli lähössä vapaaehtoisesti Suomeen, mutta saksalaiset joukot pakkoevakuoivat vetäytyessään 13. syyskuuta Katoslammin kylästä 8 henkilöä ja Suvannon kylästä 6 henkeä.

Kiestingin alueen evakuointi kesti neljä päivää. Se alkoi 4. syyskuuta ja päättyi 8. syyskuuta. Huonokuntoiset ja vanhukset vietiin kuorma-autoilla suoraan Kuusamon kautta Hyrynsalmelle ja Hyrynsalmelta rautateitse Alapitkälle.

Kiimasvaaran kylästä kuljetettiin Kuusamon ja Oulun kautta Alapitkälle. Työkykyiset saivat sotilashallinnon hevosia omaisuutensa kuljettamiseen.

Itä-Karjalan sotilasesikuntahallinto järjesti evakuoimiskeskuksia Vienan piirin evakuointia varten Hyrynsalmen lisäksi Lieksaan ja Kuusamoon. Epäkansallinen väestö kuljetettiin Kauhavalle ja kansallinen väestö Alapitkän väestöleirille rautateitse. Vienan piiristä pakolaisia saapui Hyrynsalmelle kaikkiaan 338, Lieksaan 251 ja Kuusamoon 79 henkeä.

Toiminta evakuoinnissa aikana viittasi Kyyrösen tutkielman mukaan siihen, että väestölle haluttiin antaa mahdollisuus lähteä Suomeen ja samalla haluttiin osin hyvittää rikottu lupaus Itä-Karjalan liittämisestä Suomeen.

Evakuointijärjestelyissä toimitettiin samaan tapaan kuin Aunuksen evakuoinnissa kesäkuussa. Kyyrösen mukaan evakuoimiskeskuksia pyrittiin perustamaan mahdollisimman lähelle rajaa, jotta ke-

säkuussa saapuneet evakot ja syyskuussa tulleet pakolaiset saisivat kunnolla levähtää ja syödä pitkän matkan jälkeen sekä kerätä voimia väestöleireille matkustamista varten.

Aunuksen ja Vienan piirien evakuointi sujui Itä-Karjalan sotilashallintokomentaja, everstiluutnantti Vilho Koiviston mukaan melko hyvin: Vienan ja Aunuksen piireistä olisi voitu evakuoida väkeä jopa nopeammin ja enemmän sekä väestöä että sotilashallinnon omaisuutta, jos sotilashallinto olisi saanut saksalaisten lupaamat junavaunut käyttöönsä.

Suomalaiset sotilaat tekivät kuorma-autoillaan useita matkoja Kiestingin alueen Kiimasvaaran kylästä Kuusamoon, jotta kaikki Suomeen evakuoitava omaisuus ja siviiliväki saataisiin pois Neuvostoliiton alueelta.

Sotilashallintoesikunnan Vienasta evakuoimat eläimet jouduttiin myöhemmin palauttamaan takaisin Neuvostoliiton kolhooseihin, mutta evakot saivat viedä omat eläimensä Alapitkän väestöleiriltä lähtiessään. Ennen kuin eläimet luovutettiin takaisin omistajilleen, tehtiin niille tarkastus tarttuvien tautien varalta.

Alapitkän väestöleirillä itäkarjalaiset jaettiin kahteen ryhmään: Alapitkä I ja Alapitkä II. Ensimmäisessä ryhmässä oli aunukselaisia evakkoja ja jälkimmäiseen oli sijoitettu Vienan alueelta tulleet pakolaiset.

Naisia Alapitkä II-ryhmässä oli 161, miehiä 79 ja alle 16-vuotiaita lapsia 197. Suurin osa, kaksi kolmesta pakolaisesta oli kotoisin joko Vuokkiniemen kylästä (178) tai Akonlahdesta, (111). Vienan piiriin, Vuokkiniemeen, Akonlahteen ja Kiimasvaaraan vuonna 1941 perustetut koulut saattoivat Kyyrösen mukaan olla syynä siihen, että väestöä oli muuttanut kyliin, joissa lapsilla oli mahdollisuus käydä koulua.

AILA-LIISA LAURILA

Rautatielaitos vastasi Karjalan siirtoväen evakuoinnista rataverkolla. Kuva Valtionrautateiden kuva-arkisto.

Laura Kyyrösen tutkielma löytyy nimibaulla Oulun yliopiston sivuilta <http://jultika oulu.fi>.

Arkkipiispa Leo: Mustelmat (Muistelmat)
 Karjalan kielen seura, 256 sivua
 Saarijärvi 2014

Suomen ortodoksisen kirkon piispat ovat ennenkin yllättäneet uusilla aluevaltauksillaan. Niin teki esimerkiksi metropoliitta Panteleimon salapoliisiromaaneillaan, jotka ilmestyivät vuosina 2009, 2011 ja 2013. Tietokirjoja ja vastaavia ilmestyy tuon tuosta myös kirkon piiristä lähtevien kynästä, mutta dekkarit ja nyt käsiteltävänä oleva arkkipiispa Leon teos herättänevät lukijoissaan uteliaisuutta, ehkä hieman kummastustakin – mutta myös ihastusta.

Arkkipiispa Leon kirjan nimen Mustelmat kaksoismerkitys tarkoittaa karjalaksi muistelmia, mutta suomen kielen mustelma jotain kipeää, josta jää sinertävä jälki, mutta joka sitten aikaa myöten häviää näkyvistä. Niitäkin tässä teoksessa tarjotaan.

Kirjan nimen perusteella lukija ehkä olisi odottanut omaan virkauraan keskittyvää elämäkertaa mahdollisine ”mustelmineen”, mutta tämä teos onkin ihan muuta. – Karjalan kielen seura sai hyvän lisän rikastuttamaan julkaisujensa kirjoja.

Kirjallisuudenlajina arkkipiispan Mustelmat sijoittunevat kaunokirjallisen proosan, runon ja aforismin välimaastoon. Eripituisissa katkelmissa kuvataan Makkosen evakkoperheen elämää siltä osin, kuin vuonna 1948 syntynyt poika itse saattaa muistaa.

Vanhempien kertomasta lapsen mieleen jääneitä lienevät varhaisimmat kuvaukset vuoden 1939 sodan alkamisesta ja Karjalasta lähdöstä. Muistikuvat etenevät kronologisessa järjestyksessä, mikä tekee kokonaisuudesta selkeän. Uuden elämän rakentaminen on ollut työtä ja tuskaa, sen myötä lukijalle muodostuu käsitys karjalaisiirtolaisten elämästä 1950- ja 1960-luvulla. Kuva kirjoittajan persoonasta saa uutta ulottuvuutta, ja lukijan on helppo myötäelää hänen elämänsä kipupisteissä.

Vahvana teemana on karjalaisten perinteiden ja uskonnollisten tapojen kunnioitus. Otaksun, että ainakin vanhemman polven lukijoille nousee mieleen sama ajatus kuin itselleni keran jos toisenkin: ”Nengahäi meilgi oli...” (Juuri noinhan meiläkin oli...)

Aunuksenkarjalan, lapsuudenkodin kielen, valinta kirjoituskieleksi on erityisen onnistunut. Suomennokset ovat helposti luettavissa samalla aukeamalla. Erinomainen ratkaisu kieltä opiskelevaa tai jo osin unohtanutta ajatellen! Muistot ovat ilmeisesti pulpunneet milloin karjalan, milloin suomen kielellä... Karjalan kielen tutkijana en voi olla vertailematta kieliasuja ja niiden vastaavuutta. Joissakin kohdin olisin ehkä päättänyt käyttämään toisia sanoja ja ilmaisuja; karjalan kielessä on runsaasti synonyymistä rikkautta, mistä valita. Mutta kirjailija-

Mustelmat eloksen kandajannu

(M u i s t e l m a t e l ä m ä n k a n t a j a n a)

Arkkipiispa Leon tuore muistelmakirja kertoo Raja-Karjalan Salmista Savon Pielavedelle muuttaneen Makkosen perheen vaiheista useiden vuosikymmenten ajalta. Kuva Toni Pitkänen, YLE.

runoilija-aforistilla on taiteilijan vapautensa. Kunnioittakoon myös lukija sitä!

Temaattisesti kirja on jaettu seitsemään osaan. Alussa liikutaan sota edeltävissä ajoissa Salmin Manššilassa, josta evakkotie jatkuu Pielavedelle Taipaleen kylään. Isän sotakokemuksista ei paljoa puhuta. Maan raivaus ja kodin rakentaminen ovat evakkoperheen ensimmäiset suurprojektit uusilla asuinsijoilla.

*Tuatto algoi srojie omua taloidu
 da muamo hoidua minuu i sidä übtü lebmiiä, küüttiö mi
 Varbaselläs läbtijen Pielaveissab käveli
 A parembi sanuo hüö ühtes, Oleksi da Dun'a,
 srojittib enzymäzekse karjukubn'u
 kudamas i hüö iče omua süömistü luajittib
 jälgeb tämän srojittib hüö tabnut karjoib näh
 ja jälgeb tämän külü, sit taloi da kazvimua
 No muamo nägöü stroikan kivijallan da häi itköü:
 Kuibo tuah sündüö kodi voibi?
 (s. 20)*

*Ja isä alkoi rakentaa taloa ja äiti boittaa minua
 ja sitä ybtä lehmää, kyyttöä Karjalasta kävellyttä
 tai oikeastaan be ybdessä rakensivat ensiksi karjakeittiön
 myös omaksi keittiökseen, navetan kasvavalle karjalleen
 sitten saunan, sitten talon ja kasvimaan
 Mutta näbtyään tulevan rakennuksen kivijalan äiti itki:
 Miten tuobon voi mahtua koti?*

Karjalassa – oli jo liian monta muuttoa ja matkaa tehnyt.

Enämbiä oli vai tahto piästä lähtemäh seizoil jalloil kunkin ei kiändelis. I e häi astui omin jalloin taksih, samoil jalloil kudamil häi seizoil omas pertis obrazan ies pitkät aijat joga-ainavo ildu, joga ainavo huondes silmii ristijen, näinhäi sen, mustin sen ku hänen silmät salbain. (s. 64)

Enää oli vain toivo päästä lähtemään seisovilta jaloiltaan jäämättä kenenkään käännettäväksi. Itse hän käveli taksiin omin jaloin, joilla hän seisoi huoneessaan ikonin edessä pitkät ajat joka ilta, joka aamu ristinmerkkiä tehden, sen näin, sen muistin kun silmänsä suljin.

Päätöksen oman tsasonan rakentamisesta Taipaleenkylään katsoo kirjoittaja syntyneen siitä traumasta, jonka hän kuusivuotiaana koki, kun Pielavedellä piti lähteä koululle viigiliaan.

*Oli suovattu, jälgeb ildulüpsändän
 läbtemmö školab, on vigilii
 Mikse müö školab menemmö,
 mikse emmö kirikköb libo časounah?
 Eule evakkoloil enämbiä nengostu
 kai net Karjalas ollab (s. 82)*

*Oli lauantai ja iltalypsyn jälkeen
 läbtö koululle vigiliaan
 Miksi koululle, eikö kirkkoon
 kirkkoon tai tsasounaan?
 Ei evakkokansalla enää sellaisia ole,
 ne ovat Karjalassa*

Koulunkäyntimuistot kansa- ja oppikoulusta sekä pappisseminaarista tulevat esiin kirkkaina. Tahto uuden oppimiseen ilmenee voimakkaana jo alakoulussa: lauantaisin sai kantaa kotiin kirjastosta täyden repullisen luettavaa. Seminaarin runoiljarovastin Aari Surakan teologisia luentomuistiinpanoja kertyi, mutta ne eivät välttämättä aina jääneet mieleen. Sen sijaan hänen johdatuksensa maailmankirjallisuuteen on jäänyt pysyväksi matkaevääksi.

*Midä häi nämmis opasti
 ellendin da mustan parembi
 ku kannan kirpiččiä olgupiäl
 i lebiän pal'mupostelil
 boijan oigevusdieluo
 soitan omal gituaral
 libo opin amontilluadopuččizes väbäzin (s.124)*

*Mitä hän näistä opetti
 ymmärrän ja muistan paremmin
 kun kannan tiiltä olkapäälläni
 ja lepään palmuvuoteallani
 läpikäyn oikeusjuttuani
 soitan kitaraani
 tai maistelen amontillaadotynnyristäni*

Viidennessä luvussa on pääajatuksena maailman muuttuminen: kuinka peltojen salaojitus ja kalkitus hävittivät mesimarjapientareet, kuinka puimuri- ja traktorimerkit ►►►

Lapsia syntyy kolme kaiken rakentamisen keskellä. Synnytyks- ja äitiyslomaa ei tunneta.

*Sib aigab
 muamo pezi sobii silmükaivol
 kogonazen päivän
 üöl sai pienen
 kolmen päivän jälles
 mätti beini seibäbil
 lapsut viršis
 pellon piendarebel
 peldobiiri üskäs
 (s. 52)*

*Siiben aikaan
 äiti pesi pyykkiä läbteellä
 koko päivän
 yöllä sai vauvan
 kolmen päivän päästä
 mätti beiniä seipäille
 vauva pärekorissa
 pellon pientareella
 peltobiiri seuranaan*

Toisessa luvussa muistellaan hymyssä suin Taipaleen kylän kulkijoita, mustalaisia, jotka aina saivat talosta leipää ja heiniä hevoselle. Sitäkin kylällä tunnettua pitkää miestä, joka saatuaan yöpyä saunassa vei repullisen saippuaa mukanaan, ja sitä ammatistaan ylpeätä muuraria, joka teki työnsä pimeällä pelänten, että muut näkisivät hänen ammattisalaisuutensa...

Kolmas luku sisältää vanhemmille omistettuja muistoja. Äiti pelkäsi ukkosta ja sota, mutta ei kuolemaa.

*Ei häi kuolendua varannub bos taivahan jürüü varaigi
 ei häi elostu varannub bos voinua varai
 ei häi lapsil nimidä parembua tabtonub
 ku ei hüö vai nikonzu voinua näbtäs
 (s. 60)
 Ei hän kuolemaa pelännyt vaikka ukkosta pelkäsi
 ei hän elämää pelännyt vaikka pelkäsi sota
 eikä hän lapsille parempaa toivonut kuin etteivät be näkisi sitä*

Äidin muisto on keskeinen. Poika muistaa hänet enimmäkseen navettatäkissä ja hämmästelee, miten kauniin ja tyylikkään naisen hän kohtaakaan vanhoissa, maailmalta kootuissa valokuvissa. Isästään poika muistaa ennen muuta uutteran työhmissä, jonka kanssa pääsi lapsena tukinajoon ja peltotöihin aina, kun koulunkäynniltään ehti. Isä ei halunnut käydä

muuttuivat ja puintitalkoiden antama yhteisöllisyys katosi, kuinka raskaat, mutta niin antoisat pyykkipäivät isän kaupasta ostamine pullapossuherkkui- neen jäivät historiaan, kun tuli pesukone... Muistikuvissa ovat voimakkaina hajut, maut ja tunnetilat.

Kuudes luku on ehkä kaikkein henkilökohtaisin ja kipein. Se on omistettu edesmenneelle vaimolle, punatuk- kaiselle tytölle, jollaisena myös lapsi, kaksivuotiaana äitinsä menettänyt Tan- ja-tyttönen hänet muistanee. Rivejä - myös niiden välejä - lukemalla voi aistia kaipauksen, huumorinkin (kun vaimo paiskoossaan astiakaapin sisältöä lattial- le odottaa miehensä anteeksipyyntöä).

*Algoi kävvä kallehekse
annoïn perikse
i sanoin:
andiekse pakičen
nügöi kai hüvin
ülen hüvin
ellendin (s. 196)*

*Alkoi käydä niin kalliiksi
että annoïn periksi
ja sanoin:
anteeksi
nyt on hyvin
kovin hyvin
ymmärsin*

Myös monien miksi-kysymysten kir- joittaja uskoo aikanaan saavan vastauk- sensa.

*Tubat päiviä
tubat üödü
aijan müö
kai tүүnistүү
küzümükset suabab vastavuksii
a vastavukset uuzii küzümüksii
mikse da mikse da mikse
sikse i nämämä rivit (s. 194)*

*Tubat päivää
tubat yötä
ajan myötä
kaikki seestyy
kysymykset saavat vastauksia
mutta vastaukset uusia kysymyksiä
miksi ja miksi ja miksi
sikse nämäkin rivit*

Viimeisten sivujen ”lapselliset” ru- not samoin kuin koko kirjan on tied’oi (ukki) omistanut puolivuotiaalle Katari- nalle, bunukkazelleh (lapsenlapselleen). Ukin nöyrä toive on, että lapsi aikanaan kirjaa lukiessaan kokisi sen sanoman haasteena karjalaisen kulttuurin, kielen ja uskon säilyttämiseksi elämässään.

Lukijoita arkkipiispa Leo, joka tun- netaan myös karjalan kielen aktiivise- na ”soihdunkantajana”, kutsuu mukaan samaan työhön. Kirja antaa karjalaisel- le nostalgisen lukuelämyksen, ja muut voinevat ottaa sen esimerkkinä Karja- la-kuvan kirkastamisesta sekä mielen- kiintoisena matkana erääseen kieleen ja kulttuuripiiriin.

RAIJA PYÖLI

Perinnetieto karttuu vuodenkiertoa seuraten

*Kezän jälles tulou talvi, kerdomukset livvin murdebel
(karjalan kielel)
Marjukka Patrakka, käännös Tamara Ščerbakova
Kuvitettu, 87 s., Verso 2014*

Karjalankielistä luettavaa ei asian harrastajille ole koskaan tarjolla liikaa. Pulaa poistaa nyt lastenkirjaksi tarkoi- tettu teos, joka sisältää 22 kertomusta vuodenaikoja ja juhlapäiviä seurailien. Livvin käännöksestä vastaa tuttu runo- niekka Tamara Ščerbakova.

Kirjanen käy pienestä perinteensiirtä- jästä, joskin sen tyyli tuntuu välillä hie- man liiankin sormi pystyssä opettaval- ta. Mikään tavallinen lasten satukirja se ei siis ole. Ei onneksi myöskään pelkkää faktaa. Mielikuvitus lentää ja luo mainio- ta tunnelmaa.

Tarinat ovat tavallaan erillisiä, mut- ta liittyvät välillä väljästi, välillä tiukasti toisiinsa. Keskushenkilöksi nousee pik- kuinen Viera. Hänen varaansa olisi koko-

naisuutta voinut rakentaa jopa selkeäm- minkin.

Kirjoittaja on luonut lämminhenkisen tunnelman, jossa tavallinen perhe-elämä on keskeisellä sijalla. Aikuinenkin lukija saa siitä itselleen enemmän kuin yhden kieliharjoituksen. Tekstin paino on suu- rempi kuin kuvien, joita sentään on saa- tu mahtumaan mukaan mustavalkoisina sekä isoja että pieniä useita sivuja koris- tamaan.

Sanastoa ei teoksesta löydy enem- pään suomeksi kuin venäjäksiään, mikä on pieni puute vasta-alkajien näkökul- masta. Mahdolliset oudot ilmaukset on tarkistettava muualta, joskin asiayhteydestä voinee ymmärtää useimmat helposti.

AILA-LIISA LAURILA

Zinaida Dubinina täytti 80 vuotta

Opettaja, kirjailija ja kääntäjä Zina- da Timofejevna Dubinina täytti 80 vuot- ta 2. elokuuta. Zinaida Dubinina asuu Kotkatjärvellä ja tunnetaan laajalti koko Karjalassa. Hän syntyi Aunuksen piirin Lumbojärven kylässä vuonna 1934.

Suomalaisille hän tuli tutuksi erityises- ti vuonna 2009, jolloin julkaistiin livvin- kielinen Kalevala. Käännöstyö kesti ko- konaisuudessaan yli viisitoista vuotta. Jo ennen Kalevalaa hän oli kääntänyt Raa- matun uuden testamentin eli Uvven san- nan ja Lasten Raamatun eli Bibliin lapsi- le. Hän on kääntänyt myös psalmeja.

Ensimmäinen Dubininan kirjoitta- ma runo julkaistiin vuonna 1989. Se oli runo Kaivoine, jota Dubinina vieläkin lausuu useissa erilaisissa tilaisuuksissa. Lisäksi Dubinina on julkaissut muun mu-

assa runoteokset Silmykaivoine, Valgei koivikko ja lapsille tarkoitettu Minun li- vvin linduzile.

Hän on julkaissut runsaasti myös mui- ta kirjoituksia. Kirjoittaminen on anta- nut hänelle voimaa ja lohtua silloin, kun hänen perhettään ovat kohdanneet ran- kat vastoinkäymiset.

Tuorein julkaisu on tältä vuodelta. Zi- naida Dubininan valitut runot Olen gu järvele nostettu aldo ilmestyi Sanna- Riikka Knuutilan toimittamana.

Kun Zinaida Dubinina valmistui opet- tajaksi vuonna 1954, karjalaiskoulujen opetuskieli vaihtui kokonaan suomesta venäjäksi. Karjalankielistä opetusta ei ollut. Dubininan mukaan karjalan kie- len opetus jouduttiin Kotkatjärvelläkin rakentamaan täysin tyhjästä 1980-luvul-

Kotkatjärvellä Aunuksen piirissä asu- va kirjailija Zinaida Dubinina juhli syntymäpäiviään elokuussa. Hän on toiminut aiemmin opettajana Kotkat- järven koulussa.

la. Uuden kieli-innostuksen valtaamana Dubinina alkoi etsiä sopivaa oppimateri- aalia ja Kalevala tuntui läheiseltä ja sopi- valta. Hänen omia mielirunojaan Kaleva- lasta ovat Lemminkäisen äidin ja Aion tarinat.

Zinaida Dubinina vieraili opettajakou- ron kanssa Suomessa ensimmäisen ker- ran vuonna 1991 ja on pitänyt sen jäl- keen jatkuvasti yhteyttä Suomeen.

Karjalan Heimo onnittelee lämpimästi Zinaida Dubininaa.

AILA-LIISA LAURILA

Kirkonkirjojen koukeroissa

Vienalaisten sukujen tutkimuskurssilla Oulussa opittiin paljon uutta

Число		Имена		Годы	
Муж.	Жен.	Муж.	Жен.	Род.	Смер.
7.		Догриков	Александр	114	Смер.
8.		Догриков	Александр	9	Смер.
9.		Догриков	Александр	44	не зарегистрировано
2.	4.	Триштин	Петров	59	Смер.
	10.	Жена из Наманг	Проконьва	54	Смер.
3.	5.	Роман	Артёмович	58	36-36
	11.	Жена из Мариинск	Ланнова	40	45-25
	6.	Жена из	Михайлов	26	7-7

Kuvassa sivu vuoden 1910 rippikirjasta sekä 1763 väestöluettelosta, joiden tulkintaa harjoiteltiin kurssilla. Sukututkimustoimikunta kuvasi Joensuun maakunta-arkistossa olevat paperikopiot seuran käyttöön viime joulukuussa.

Lähes 30 sukututkimuksen harrastajaa kokoontui toukokuussa Oulu-opistolle opiskelemaan Itä-Karjalan kirkonkirjojen tulkintaa eli ortodoksisten vienalaissukujen tutkimusta. Karjalan Siivystysseuran sukututkimustoimikunnan aloitteesta järjestetty kurssi testattiin ja hyväksi havaittiin. Intensiivistä kahden päivän kurssia voisi tällä mallilla toteuttaa muuallakin.

Kurssin opettajana toimi filosofian maisteri Sami Kallio, joka on jo pitkään harrastanut sukututkimusta ja tutkinut lisäksi historian pro gradussaan Itä-Karjalan kansannousua vuosina 1921-1922. Pohjois-Viena-seura huolehti kurssin käytännön järjestelyistä, mistä heille suuret passibot. Kahvin ja pullan voimalla jaksoimme pakertaa niin teorian kuin käytännönkin parissa.

Jotta sukututkimuksessa pääsee alkuun, on tiedettävä joitakin esivanhempiensa sadan vuoden takaa. Tuoreempia tietoja on harvoin niissä kirjoissa, joihin tavallisella meikäläisellä on pääsy. Kannattaa siis kysellä sukulaisilta isovanhempien ja heidän vanhempiensa nimiä, syntymävuosia, kotipaikkoja ja niin edelleen. Jostakin kerä alkaa pyöriä auki ja lopulta on aika sukeltaa kirkonkirjoihin. Samin johdolla perahdyimme erilaisiin

Erilaisten asiakirjojen ja arkistojen parissa sukututkijalla on edessään päättymätön matka ja paljon opittavaa. Etualalla kurssilaiset Anna Vlasova, Kerttu Nurmela ja Kari Kontu. Kurssilla oli osallistujia ympäri Suomea.

kirkollisiin asiakirjoihin ja luetteloihin. Väestöluettelosta ja rippikirjoista löytyvät perheet taloittain, kylittäin ja pitäjittäin. Metrikkakirjoista puolestaan voi jäljittää yksilöiden elämän taitekohdat: syntymät ja kasteet, avioliittoon vihkimiset sekä kuolemat.

Jokaiseen sisältyy tärkeää lisätietoa: asuinpaikkoja, sukulaisten nimiä, kummeja ja muuta, jonka avulla suunnistaa eteenpäin, kasata lihaa historian luiden ympärille. Vienan vanhin väestöluettelo on Repolan pogostan luettelo vuodelta 1679. Vuoden 1762 luettelo puolestaan on ensimmäinen, jossa myös naiset mainitaan. Metrikkakirjoja Vienasta on säilynyt vuodesta 1779 lähtien, tosin tilanne vaihtelee seurakunnittain. Sekin pitää muistaa, että näissäkin historiallisissa lähteissä on virheitä.

Lisäksi saimme tietoa siitä, mistä luetteloita löytyy. Vuoden 1762 väestöluettelosta on kopio Suomessa, samoin rippikirjoista vuosilta 1900 ja 1910 sekä metrikkakirjoista 1779-1905. Monet

muut näiden väliltä sijaitsevat puolestaan Petroskoin ja Arkangelin arkistoissa, jotkut Moskovassa asti. Eikä niitä ole kovinkaan helppo saada tutkittavaksi. Kurssilla valotettiin myös, millaisia jälkiä itäkarjalaisista on Suomen puolen arkistoissa sekä mistä löytyy tietoja Stalinin vainoista tai toisessa maailmansodassa menehtyneistä.

Pääosan ajasta käytimme käytännön harjoituksiin. Luokassa saattoi kuulla sekä tuskan että helpotuksen huokauksia, kun jokin koukeroisella käsialalla kirjoitettu hankala nimi viimein aukesi rippikirjan sivuilta. Siinäkö lukikin oikeasti Justina eikä Guzmina? Ja kirjaimesta kirjaimen vaivalla tavattu Kiyapeli tarkoittakkin Kypälän kylää!

Harjoittelimme eri vuosisatojen tekstinäytteitä apuna venäläisten aakkosten luettelo. Kun tuntee luetteloiden kaavan, on helpompi kohdistaa katse henkilön- ja paikannimiin. Verraton ja välttämätön apu ovat hyvät kartat, joista voi tarkistaa tutkimansa alueen kylien ja vesistöjen nimet. Googlaamalla verkosta esimerkiksi 'Itä-Karjalan kartasto' löytää digitaaliarkistoon talletetun vuoden 1934 kartan, jossa on runsaasti yksityiskohtaisia paikkatietoja. Paikallistuntemus on sukututkijalle tärkeää. Kannattaa opetella sukunsa kotiseudulta myös lähikylien nimet venäjäksi.

Sami perehdytti meidät lähdekritisiin varauksiin. Vanhauskoiset esimerkiksi eivät menneet kirkon mukaan 'virallisesti' naimisiin ja siksi heidän lapsensa on usein merkitty kirkonkirjoihin aviottomina, eikä lasten kastamisessa muutenkaan pidetty kiirettä. Lapset onkin metrikkakirjoihin merkitty kastevuoden, ei syntymävuoden mukaan.

Vastaavasti metrikkakirjoihin merkittiin kyliä, joissa kasteet tapahtuivat, ei asuinkylä, tai kaikkia lapsia ei kastettu. Kummit olivat usein sukulaisia ja samanikäisiä kuin kastettujen lasten vanhemmat. Kuten Suomessa ja Ruotsissa, myös Venäjällä kuolinsyyt merkittiin kirkonkirjoihin, mutta ne ovat usein epämääräisiä. Joissakin pitäjissä taas syrjäkyliä jäi kokonaan merkitsemättä kirkonkirjoihin - ja asukkaat saattoivat näin välttää jopa verovelvollisuuden.

Näiden asiakirjojen ja arkistojen parissa sukututkijalla on edessään päättymätön matka ja kosolti oppimista - ja löytämisen iloa.

P'attojevien šuvun juuret ta levittämini

Miun kiinnoššus P'attojevien šuvun istorijah alko vuotena 2006. Šilloin mie opaššuin Petroskoin valtjonyliopistošša, opaššuin karjalan kieltä ta mieleheni tuli ajatus šelvittyä karjalaiset juureni. Tutkimukšeni alko muamoni šuvun puolešta.

Muamoni oma šukunimi oli P'attojeva. Mie rupesin luatimah šukupuutkimušta. Ošoitautu, jotta P'attojevija oli hyvin monta perehtä ta melkein kaikki ne elettihe yheššä hyvin šuppiella alovehella – kahešša kyläššä: Ponččelenšuušša ta Sohjananšuušša, muutomien tietojen mukah šamoin Tuoppajärven Valasjovešša. Tutkimukšeni pohjautuu P'attojev-šuvun muistelmih, šekä muutomien kirjojen ta aikakaušlehtien artikkeliloih. Miun tiijonantajina ollah Marta Anikijeva, Nad'a P'attojeva, Anni Vlasova, Galina Krasko-päjä ta muut.

Karjalašša Louhen piirissä on kakši šuurta järvie – Piäjärvi ta Tuoppajärvi. Niitä yhistäy Sohjananjoki, kumpani virtasi ennein Tuoppajärveštä Piäjärveh. Sohjananšuušša kylä oli juuri šiinä paikašša, missä Sohjananjoki laški Piäjärveh. Ponččelenšuušša kylä oli kolmen kilometrin piäššä Sohjananšuušša kyläštä ylöš virtua myöte. Kylän vaštapiätä Sohjananjokeh laški Ponččeljoki, kumpani ottau alkuh Šuomešša. Sohjananjoven alušša oli ennein koški, kummaista mainičči vielä vuotena 1874 kanšanrunouven keryjä Aksel Berner omašša kuvaukšeššah Venäjän Karjalašta.

Hiän kirjutti näin: ”Olen sitä ennen ja sen jäljestä nähnyt koskia, joiden vedenpaljous on isompi, koskia, joissa on jyrkempi putous, mutta ei mikään ole niin minuun vaikuttanut kuin tämä. Jos tämä koski olisi sivistynyttä maailmaa lähempänä eikä tietömmä Karjalassa viisi pe-

ninkulmaa pohjoispiirin eteläpuolella, olisi sen kauneus yhtä tuttu niin Euroopan turisteille kuin karjalaisille, jotka sen tuntevat hyväksi lohensalaispaikaksi. Sohjanan niskan rannalle ei ole vielä varsinaista eläjää asettunut asumaan. Ainoastaan pari pientä myllyä ja yhtä monta kalasaunaa ovat ainoat huoneet, jotka sieltä löytyvät” (Runonkerääjämme matkakertomuksia 1830-luvulta 1880-luvulle. Julkaissut A.R. Niemi. Helsinki, 1904. S. 493.).

Täh koškeh liittyy ammuni traagini legenda Sohjana-tytöštä. Šanottih, jotta Sohjana oli mieltyn kovašti erähäh poikah. Kumminki še poika ei rakaštan Sohjanua. Ta kun tyttö ei voinun elyä ilman sitä poikua, ni hiän hyppäi tähä koškeh ta uppoi. Šiitä še koški šai nimen Sohjanankoški.

Nykyjääh tätä koškia ei ole olomašša. Še oli räjähytetty 1960-luvulla, konša Kuma-

Pončči-kyläššä ta hiän kuoli ennen vuotena 1934–35. Vasselein talo šeiso Ponččivuaralla etähänä rannašta. Vasseleilla oli viisi lašta: Iivana, Jeremei, Tat'ana, Risto ta Hekla. Iivana oli šyntyn noin 1875 ta kuoli 1933 Ponččissa. Hänen vaimo oli Parassei Rotonen Pistojärven Šuvannošta (Iikka Rotosen tytär). Miehen kuoltuo häntä šanottih Iivanan lešekši, ta iče hiän kuoli evakošša 1941 Arkangelin alovehella. Iivanalla ta Parasseilla oli 6 poikua: Jyrki, Karppa, Iipu, Lašši, Tero ta Onttoni.

Kolme viimeistä kuavuttihe jatkošovašša naimattomina. Enšimmäini poika Jyrki šyntyi vuotena 1902. Häneštä tiijetäh, jotta vuotena 1922 heimošovan aikana hiän Hel'ga-vaimoh kera mäni Šuomeh ta jäi sinne elämäh, kuoli hiän Oulušša vuotena 1970. Šuomešša Jyrki P'attojevistä tuli Yrjö Pyörre.

Pekka Oilinkin luatimašta šukututkimukšešta lukou šeuruavan: ”Yrjö muistetaan Suomessa asuiven sukulaisten keskuudessa laajalti liikkuneena asioitsijana ja monipuolisena yrittäjänä. Varsinaiselta ammatiltaan Yrjö oli suutari. Lukematon määrä haikeita ja hauskoja juttuja jäi elämään sukulaisten ja tuttavien keskuuteen muistona hänen erikoisesta persoonastaan. Muistitiedon mukaan Yrjöä kadehdittiin samanikäisten keskuudessa hänen keskimääräistä paremman pukeutumisen takia.”

Enšimmäiseštä Hel'ga-naisešta Yrjöllä oli 3 poikua: Antti, Pekka ta Paavo, kumpaset elettihe Šuomešša ta on jo kuoltu. Heijän jälkeläisistä ei ole tietuo. Toini naini Yrjöllä oli Toini Pyörre ta hyö šuatih kakši tytärtä: Sirpa Elina Pyörre, kumpani eläy nyt Tukholmašša, ta Anneli Virta, kumpani eläy Helsingissä perehineh.

Toini livanan ta Parassein poika oli Karppa, kumpani šyntyi vuotena 1905. Hiän oli rampa, ta šentäh häntä ei oltu otettu armeijah. Karppa kuoli evakošša Arkangelin alovehella. Kerrotah, jotta hiän kylmi kuollehekši tuiskun aikana heposen keralla. Karpalla oli kakši naita ta nellä lašta. Kakši niistä kuoli pienehä, poika Lari oli lapšetoin. Tytär Helmi Junosova eli Muurmannin alovehella Kovdorissa, kumpasešša nyt elänyö Helmin tytär. Tärkempua tietuo ei ole šuatu.

Kolmaš Iivanan ta Parassein poika oli Iipu, eli Iivana. Juuri tämä oli miun ukko eli vaari. Iipu šyntyi vuotena 1914

Ponččissa. Iipu muissetah harvapakinai-sena, rehellisenä ta periuattehellisenä. Kommunistina hiän ei halunnun mitänä tietyä Jyrki-veikošta, kumpani oli männyn Šuomeh. 20-vuotisena Iipu tuli kotivävykši Sohjananšuušša Levoškan lešen taloh. Šanotah, jotta hiän tuli taloh juuri vain tyyny kainalošša.

Hänen vaimo oli Varvana, omua šukunimie niise P'attojeva. Heijän kakši enšimmäistä poikua kuoli pienehä. Šovan aikana Iipu läksi rintamalla, a Varvana jo pakšuna oli šierretty muamoh kera evakkoh Arkangelin alovehella. Šiinä šyyškuušša vuotena 1941 hiän šai tyttären Galinan, kumpani eläy nyt Piäjärveššä šukunimellä Kraskova.

Šovan jälkeh Iipu ta Varvana elettihe jo omašša talošša, kumpasen piti rakentua uuvveštah, šentäh kun koko kylän šuurempi puoli oli poltettu poroiksi šovan aikana. Heijän taluo šanottih Iipul'akši. Iipu ruato kaupanhoitajana ta kalakolhoosin prikatiiirina šekä laivan piällikkönä. Heilä šyntyi vielä kolme lašta. Zoja-tytär kuoli 13-vuotisena aivojen tautih Petroskoin šairualašša ta oli hauvattu Petroskoissa, šentäh kun silloin (še oli 1960 vuoši) ei ollut mahollisuutta eikä rahua viijä ruumis kotikalmissualla. Šeuruava tytär on Anni (Vlasova, miun muamo), hiän eläy Piäjärveššä. Viimeni Iipun ta Varvanan poika on Vasselei P'attojev, kumpani eläy nyt Koštomukšešša. Šen jälkeh, kun vesitašo Piäjärvellä oli noššettu, Iipu perehineh oli šierretty elämäh Sohjanankošen kyläh.

Niin kuin oli jo alušša šanottu, Pončin enšimmäisie eläjie oli Mikittä P'attojev. Mikittäštä tiijetäh, jotta hiän oli šyntyn vuotena 1850 ta oli laukunkantajana ennen vuvven 1917 vallankumoušta. Kuoli hiän vuotena 1942 evakošša. Mikitällä oli kakši poikua – Lari ta Ještu (aviotoin lapši; hänen šai Muarie, kumpani oli piikana Mikitän talošša). Larin ta Ještun talot šeisottih Ponččissa vierekkah. Larin taluo šanottih Mikittäisen talokši (hänen tuattoh nimen mukah) ta Ještun taluo šanottih Ještulan talokši.

Lari oli šyntyn noin 1885 vuotena. On tunnettu, jotta ennen vanhah karjalaisilla oli tapana käyvvä ativoissa toisih kyläh šukulaisien luona. Pončči-kylä ei ollut poikkehuksena. Parassein čikko Fetossa (Iikka Rotosen tytär) Pistojärven Šuvannošta tuli ativoih čikon luo ta silloin tuttavuštuki Larin kera. Heijän yh-

tehini elämä ei ollut kovuan pitkä. Lari kuatu šovašša vuotena 1915, kun Fetossa juuri oli pakšuna – vuotti kolmatta lašta. Larin kuoleman jälkeh Fetossua šanottih Larin lešekši.

Heijän enšimmäini tytär oli Tat't'ana. Hiän šynty Pončissa v. 1911. Tat't'anan puolisona oli Vasselei P'attojev, Vasselein Jeremein poika šamašta Pončista. Heilä oli kaksi tyttärtä: Nad'a ta Aino. Jatkošovan aikana v. 1944 Vasselei kuatu rintamalla, a Tat't'ana tyttäreh kera oli evakošša. Evakon jälkeh hyö elettih Sohjananšuussa ta šiitä Sohjanankošella.

Toini Larin ta Fetossan lapši oli poika Heikki P'attojev. Hiän šynty v. 1913 Pončissa. Häneštä tiijetäh, jotta šovan jälkeh hiän oli Sohjananšuun kalakolhoosin johtajana, elikkä venäläiseh tapah laušuen pretsetaatelina, minkä takie häntä šiitä šuaten šanottih Preta-Heikiksi. Heikillä oli 7 lašta. Niistä kaksi tyttärtä – Nina Prokuševa ta Roza Bulgakova eletäh perehineh Sohjanankošella. Tietuo muista lapšista on vielä šuatavissa. Heikki kuoli Sohjanankošella v. 1975.

Kolmaš Larin ta Fetossan lapši oli poika Mikki P'attojev. Hiän šynty v. 1916 Pončissa ta kuoli vuotena 2008 Louhešša. Mikillä oli 7 lašta. 6 niistä on elošša, eletäh Louhen piirissä. Yksi niistä, Viktor P'attojev, eläy perehineh Piäjärveššä.

Muissutan, jotta kahen šeukun Vasselein ta Mikitän pojat perehineh muovoššuttih koko Ponččelenšun kylän. Još kaččuo karttua jovernvirtua myöten, niin talot oltih oikiella rannalla šeuuvašša järješšykšessä: rannalla yhteššä rivissä šeisottih Ještul'an talo, Mikittäisen talo, Iivanaisen talo, Matti-ukon talo, šiitä vähäistä etämpyätä rannalta ylähänä oli Jeremein talo, šeuuvana jo Pončči-vuaralla šeiso Rištukon talo ta šen lähellä hänen poikieh Mikon ta Jyrin talot. Yksi talo vain jiiapi tutkimukseššani šelvittämättä – Matti-ukon talo. Šanotah, jotta šiinä elettih Matti ta Katti P'attojevit. Kenen šukulaisie hyö oltih, nyt ei muisseta. On

tietuo, jotta heilä oli tytär Varvana ta vävy Jyrki ta jotta hyö elettih Kiestinkin Lohivuaralla.

Ponččelenšun kyläššä ei ollut koulu eikä kauppu. Kalmismua oli kylän vaštapäisellä rannalla. Heimošovan aikana kaikki kylän eläjät mäntih Šuomeh, onnako kaikki myöššyttih jällelläh koptaikoillah. Talvišovan aikana kylän eläjät oli evakuoitu Lohilahteh Tuoppajärven rannalla. Talvišovan jälkeh vuotena 1940, konša ruvettih hävittämäh pienie huuttorija, kylöveh šiirrettih elämäh Sohjananšuun kyläh. Paremmat talot riičittih ta vietih mukanah. Vasselein Rišton pojat Mikko ta Jyrki jätettih omat talot ta perehineh muututtih elämäh Louhen tienoilla Kierretin jovella. Riiččimättä jänehet rakennukset oli poltetu jatkošovan aikana. Nykyjäh koko kylän paikka on vejen alla, näkyvih jäi vain Pončči-vuaran huippu.

Sohjananšuun kylä, kumpani oli muan pinnalla vähäistä pitempäh, mainitah meijän löytämässä kirjallississa luvetteloissa vašta v. 1905. Kuitenki šitä kylvä mainičči vielä Berner omašša kuvaukseššah v. 1874. Muantietehellisešti ta hallinnollisešti še kylä jakautu kahteh puoleh: oikiella rannalla oli pienempi puoli, šitä šanottih vielä Luasarin puolekši (enšimmäisen eläjän nimen mukah).

Vuotena 1905 šiinä oli 4 taluo ta 36 eläjä, kaikki oltih P'attojevija. Luasarin puoli kuulu Kiestinkin kuntah, silloin kun kylän šuurempi puoli (missä oli 27 taluo ta 150 eläjä – šukunimellä Karpovit ta Pestrikovit) kuulu Oulankan kuntah. Ennen šotua kyläššä oli koulu, kauppa, leipomo, varaštot, kulttuuritalo, kirjašto, uittokonttuuri, kolhoosan ta sel'pon konttuurit, oli veljeyšhauta ta šuuri kalmisto vanhojen kropniččojen kera. Heimošovan aikana v. 1922 koko kylöveh oli ajettu Šuomeh ta šiitä rahvaš tultih jällelläh, paičči muutomat.

Esimerkiksi Luasarin puolella elänyöllä P'attojev Levontiesen Iivanalla kakši poikua Makarie ta Iivana vanhempi ei

tultu jällelläh. Venäjällä eläjät šukulaiset arvatah, jotta Iivana voisi ottua ičelläh šukunimen Pundamo, sillä šuuremmalla šyyllä, jotta 6 kilometrin piäššä Sohjananšuusta Piäjärveh laško Punta-mojoki. Vuotena 1937 täštä pereheštä oli vankittu ta viety teloitettavakši nuorempi Iivana-poika, kumpasella oli jo oma pereh. Hänet šyytettih šiitä, jotta kakši hänen veikkuo oli mänty Šuomeh. Kyläštä oli vankittu ta teloitettu vielä kolme mieštä. Talvišovan aikana eläjät šiirrettih Lohilahteh, šiitä hyö tultih jällelläh. Jatkošovan aikana kylöveh oli evakuoitu, a kylä poltetu, vain Luasarin puolella jäi polttamatta muutama talo. Niissä jätettih elämyä rahvaš evakošta tultuo. Šovan jälkeh kylä oli rakennettu uuvveštah, ta vuotena 1961, konša nošettih vejen pinta, koko rahvaš oli tuaš šiirretty elämäh toisih kylih, enimmäkšeh Sohjanankoškeh, kumpani oli uuvveštah perušsettu vuotena 1958 juuri šen mainitun Sohjanan niskan tienoilla. Sohjananšuun kylä oli poltetu taloineh päivineh ta peitetty vejen alla. Nykyjäh šiinä paikašša näkyv vain pienehkö oša kylän takaista peltuo. Näin šuurin oša P'attojevien šuvušta joutu elämäh Sohjanankošella, ta šiitä vähitellen hajosi muajilmua myöte.

Pitäy šanuo, jotta hyvin monet P'attojevit jiiatih artikkelissa mainiččomatta. Heitä voi pitkäh luvetella. Mitä šukuo oltih keškenäh Sohjananšun ta Ponččelenšun P'attojevien kanta-tuatot ei niken nyt ošua šanuo, šamoin kuin iče Sohjananšuun kyläššä eläneijen P'attojevien kešen toičči ei ole maholista ymmärtyä heimolaisuutta. Tuntuu kuitenkin siltä, jotta kaikki P'attojevit olah yhtä šukuo.

MAIKKI KUNTIJÄRVI

P'attojevien šuvun jälkeläisie Karjalan Tietokeškukšen Kielen, kirjallisuuden ta istorijan instituutin tutkija

Kakši vuotta takaperin Kuusamošša pietyššä Tie Vienaana -symposiumissa Kuntijärvi kertoi šukututkimukseštään.

Karjalan joukkueessa oli neljä pelaajaa.

Kyykkäkilpailut käytih Moskovašša

Karjalaiset käytih Moskovašša kyykkä peluamah. Šielä, Kolomenskojemusejon alovehella, piettih Muajilman meštaruuškilpailut 2014. Meikäläiset kyykän harraštajat piäštih tämmöseh šuureh tapahtumah enši kertua.

Muajilman meštaruuškilpailuh tultih parahat gorodkin peluajat Venäjältä, Valko-Venäjältä, Ukrainašta, Šakšašta, Virošta, Šuomešta, Mongolijašta, Kazahstanista, Israelista ta muista maista. Venäläini gorodki, kyykkä ta eurogorodki ollah šaman pelin lajija. Venäjällä, Valko-Venäjällä ta Ukrainašša enämmän pelatah venäläistä gorodkie, Šakšašta pelatah eurogorodkie, Virošša, Šuomešša ta Piiterissä - kyykkä.

Muajilman meštaruuškilpailuissa pelatah gorodkin kaikkie kolme lajje. Gorodki-lajin joukkokilpailušša voittajakši tuli Venäjä 1-joukko. Eurogorodkissa - Ukraina. Kyykäššä mieššarjašša voitti suomalaisi Veli-Pekka Ehoimiemi, naisšarjašša niise voitti suomalaisi Päivi Ruotsalainen, naisien parikilpailušša tuaš voitteti suomalaiset, ka miehien joukkokilpailušša voitteti venäläiset, meijän sussiat ta yštävät Čerepovetskista.

Konša myö, KRL:n kyykän aktivistit, šaima kučun Moškovah, myö heti piättimä, jotta lähemmä šinne yhissettynä karjalaisporukkana. Anna kaikki nähäh,

jotta meilä kyykkäh pelatah ei vain Petroskoissa, ka muuvallaki Karjalašša. Näin Karjalašta kyykänpeluajie oli nelä - Žanna Tikkanen Kalevalašta, Natalia Žulai Vieljärveštä, Gennadi Lukin Jessoilašta ta Riimo Maččijev Petroskoista.

Ne kaikki hyvin pelatah kyykkä omissa kylissä, elvytetäh ta kehitetäh šiitä pelie. Žanna Tikkanen on Kalevalan Kyykkärit-naisjoukon peluaja, tuomari ta eri kilpailujen voittaja. Natalia Žulai on Priäžän lapšien urheilukoulun opaštaja, Vieljärven kyykkäjoukon kapteeni. Gennadi Lukin on Jessoilan Nuorus vägi-nuorisjärještön johtaja ta kyykän harraštaja. Riimo Maččijev on Karjalan Rahvahan Liiton Ilveš-nimisen kyykkäjoukon stuarosta.

Yhteiskunnallini järještö Karjalan Rahvahan Liitto yhisti kyykän harraštajie eri puolilta Karjalua. Jo kolme vuotta KRL on kehitän kyykkä Karjalan tavaramerkkinä. Kolmešša vuuvvešša Karjalašša oli pietty monta muasteri-loukkua, missä rahvašta opašettih kuin pitäy kyykkäh pelata. KRL šai valmehkeši 20 pakkaušta kyykkävälinehie ta lahjotti niitä karjalaiskyläh. Myö ylen aktiivisešti rupešima kertomah kyykästä internetissä, sosiaaliverkoštoissa, venäläiseššä vkontaktessa ta kanšainväliseššä facebookissa. Internetissä meilä on omat

kyykkä-šivut, missä myö kirjutamma ilmoitukset harjutuksešta, kučumma rahvašta meijän tapahtumih, keryämmä tietoja ta valokuvie kyykän istorijašta ta kyykän peluajista. Juštih internetin kautta karjalaiset kyykän peluajat tultih tunnetukseši muajilmalla. Gorodkin kanšainvälisen federaatijon johtajat tovisettih, jotta še on heijän vika, kun hyö ei ni tiijetty vovse, jotta Karjalašša kyykkä pelatah ta pelatah niin hyvällä tašolla. Ammatilaiset kyykän peluajat ylen yštävällisešti otettih meitä vaštah. Hyö ollah valmehet tulomah meilä apuh, parentua meijän urheilutašuo ta auttua kehitetty kyykkä Karjalašša.

Muajilman meštaruuškilpailuissa myö olima viisi päivä. Myö kaččoma kuin toiset pelatah ta ičeki pelasima. Voittajien luvettelušša myö olemma viimesillä paikoilla, ka ei še pahota meijän mieltä! Meijän matka onnistu!

Meilä kilpailutulokšena on še, jotta myö - Karjalan kyykän peluajat ta Karjalan Rahvahan liiton aktivistit, kumpaset kehitetäh kyykkä Karjalašša, - piättimä peruštua Karjalašša oman Kyykkä-federaatijon. Tämä virallini järještö auttaa kehitetty tätä kanšanelie urheilulajiksi.

NATTO VARPUNI

KRL:n jobtokunnan jobtaja Ilveš-kyykkäjoukon alkušanpanija

Suomalais-ugrilaisilla kansoilla huoli kestävästä kehityksestä

Jelena Migunova, Olga Smotrova ja Valentina Karakina olivat mukana kokouksen tapahtumissa.

Petroskoissa pohdittiin syyskuussa, mitä teemoja suomalais-ugrialaisten seitsemännessä maailmankongressissa Lahdessa kesäkuussa 2016 käsitellään. Tulevan kongressin teemaksi valittiin laaja kestävä kehitys.

Petroskoissa käytetyissä puheenvuoroissa tuotiin esille muun muassa äidinkielen opetusta ja opiskelua, suomalais-ugrialaisten kansojen vuorovaikutusta vallankäyttäjien kanssa, luontoa ja ympäristöä sekä taloutta ja sen vaikutusta kansojen elinvoimaisuuteen.

Teeman laaja-alaisuuden taustalla ovat kansojen hyvin erilaiset olosuhteet, erilaiset elinvoimaisuuden tilat ja eri valtiolliset statukset.

Suomalaisten kokousedustajien huolenaihe oli tämän teeman ympäröivä laaja-alaisuus. Kestävä kehitys voi kattaa kaikkia suomalais-ugrialaisten kansojen omien alueiden luonnonsuojelusta kuolevien kylien ja kielten elinvoimaisuuden lisäämiseen, riippuen kunkin kansan tarpeista.

Karjalan Sivistysseuran edustajana välikonferenssissa ollut hallituksen jäsenen Kai Paajaste toi puheenvuorossaan esille yritysmaailman tarjoamaa esimerkkiä kestävästä kehityksestä ja vastuullisesta toiminnasta.

Se tarjoaa hänen mukaansa yhteiskunnallisille toimijoille opittavaa ja eri alu-

eilla sovellettuna se voi johtaa taloudellisen hyvinvoinnin kasvuun. Hän näki sen yhtenä avaimena kielen ja kulttuurin säilymiseen sekä alueen kansan vahvistamiseen.

Suomalais-ugrialaisten kansojen maailmankongressien välikonferenssi pidettiin Petroskoissa 3.-4. syyskuuta. Siihen osallistui yli 150 henkilöä.

Suomalais-ugrialaisten kansojen konsultaatiokomitean koordinaattori, virolainen Tõnu Seilenthal arvioi Petroskoissa, että toimintaan on tulossa muutoksia Lahdessa. Merkinä siitä hän piti suomalaisten ja virolaisten nuorten osallistujien suurta määrää kokouksessa.

Ugrimusiikki soi festivaalissa Udmurtiassa

Ensimmäinen suomalais-ugrialaisten musiikin festivaali pidettiin Iževskissä, Udmurtiassa 26.-27. syyskuuta. Tuala Fest -nimisenä järjestetty festivaali sisälsi erilaisia konsertteja, muotinäytöksiä, seminaareja ja keskustelutilaisuuksia.

Suomesta mukana olivat laulajat Maari Kallberg ja Pekka Huttu-Hiltunen. He esiintyivät yhdessä petroskoilaisen Sattuma-yhtyeen kanssa. Sattuma-yhtyeessä soittavat Arto Rinne, Dmitri Demin, Eila Rinne, Artjom Undalov sekä Andrei Lukin vuorotellen Igor Saharovin kanssa.

Lisäksi festivaaleilla esiintyivät muun muassa udmurtialainen indie-rock-yhtye Silent Woo Goore, mordvalainen Oime ja virolaisduo Robert Jürjendal ja Celia Roose.

Festivaalin kautta halutaan parantaa suomalais-ugrialaisten kielten asemaa ja kulttuurin arvostusta nuorten keskuudessa sekä luoda verkosto suomalais-ugrialaisten muusikoiden välille.

Hudilainen lupasi sähköä Haikol'aan

Juminkeko-säätiön puheenjohtaja Markku Nieminen on tavannut Karjalan tasavallan päämies Aleksandr Hudilaisen syyskuussa Petroskoissa ja keskustellut hänen kanssaan kulttuuri-matkailun kehittämisestä Karjalan tasavallassa.

Nieminen sai Hudilaiselta lupauksen Haikol'an kylän sähköistämisestä. Myös mui-

den Niemisen mainitsemien hankkeiden rahoittamista luvattiin harkita tasavallan hallinnossa. Esityksiin sisältyi toive tiettyjen tieosuuksien kunnan parantamisesta Vienan Karjalassa.

Hudilainen kiitti säätiötä muun muassa osallistumisesta insinööri Mobergin talon kunnostamiseen Uhtualla, työstä Haikol'an kylän elvyttämiseksi sekä aluetasavallan historiaa ja Karjalan tasavallan kulttuuriperinteitä käsittelevien kirjojen kustantamisesta.

Pottosten suku oli koolla Helsingissä

Pottosten ja Päänttösten sukutapaaminen eli David Pottosen ja Mikki Päänttösen jälkeläisten sukutapaaminen pidettiin elokuun lopussa Helsingissä.

Mukaan oli saapunut satakunta sukuun kuuluvaa. Ikähaitari venyi peräti 90-vuotaasta matriarkasta 2010-luvulla syntyneisiin asti. Paikalla oli väkeä niin Suomesta kuin Venäjältäkin.

Tapaamisessa kerrottiin David Pottosen jälkeläisten Jehkimä, Feodor ja Iivana Pottosen sekä Nasti Triihposen ja Pelagia Maurasen elämänvaiheista sekä muisteltiin Mikki Päänttöstä.

Markku Pottonen kertoi kuulumiset Repolan-matkaltaan, jonka repolaseuralaiset tekivät kesällä. Pottonen kertoi kuulumiset etenkin Repolan Haukkasaaresta, jossa perinne on säilynyt paremmin kuin monissa muissa Vienan ja Aunuksen asutuskeskuksissa. Toisaalta myös uusia huiloita on rakenteilla ja osa niiden omistajista asuu Moskovassa asti.

Seuraava Pottosten sukutapaaminen pidetään toden-

näköisesti kolmen vuoden kuluttua.

Kusamo-Vienaseura täytti 20 vuotta

Kuusamo-Vienaseura vietti 20-vuotisjuhliansa kesäkuun puolivälissä Kuusamo-opistolla. Seura perustettiin vuonna 1994 itsenäiseksi karjalaiseksi yhdistykseksi. Seura on tehnyt myöhemmin yhteistyötä Karjalan Sivistysseuran kanssa mm. Tie Viena -symposiumin järjestelyissä.

Juhlapuheen piti eversti evp. Juhani Tyynelä, joka kertoi oman isänsä elämäntarinan. Tyynelä oli kirjoittanut puheensa alun perin tietokoneelle, mutta ei saanut sitä tulostettua paperille eikä lopulta konettakaan auki. Niin hän kertoi sukunsa tarinan oman muistinsa mukaan.

Tyynelän äiti oli syntyisin Raja-Karjalan Korpiselästä ja isä Oulangan Soukelon kylästä. Isä lähti kotoaan 14-vuotiaana eikä enää sen jälkeen tavannut äitiään, joka kuoli evakkomatalla Arkangelin

alueella. Kaksi siskoaan hän tapasi myöhemmin Petroskoissa.

Juhlassa palkittiin lippustandardein seuran puheenjohtajat Martti Määttä, Ali Pesonen ja Erkki Homanen. Kalevalaiset avaimenperät annettiin Saara Homaselle, Kyllikki Riekkille, Raili Tyynelälle, Veikko Kaakiselle ja Olavi Syrjälälle.

Martti Määttä on valittu tänä vuonna toistamiseen seuran puheenjohtajaksi. Hän muisteli juhlassa seuran taivalta, lauloi seuran mieskuorossa ja soitti kannelta.

Oikaisu nimivirheestä

Karjalan Heimon edellisessä numerossa oli nimivirhe jutussa, joka kertoi livvin kielikurssilaisten vierailusta pohjoiskarjalaisessa kotiateljeessa. Studio Korpinoita emännöi lasitaitelija Maija Nikkinen.

Karjalan kielen viikonloppukurssi Helsingissä

122450

KARJALAN KIELI, INTENSIIVIKURSSI, B1.2 "PAISKA MYÖ KARJALAKSI"

(20 h) 8.-9.11. ja 22.-23.11., la ja su 10.00-15.00.

Kurssilla aktivoitetaan vienankarjalan puhumistaitoja: luetaan dialogeja ja tekstejä, keskustellaan karjalaisten jokapäiväiseen elämään liittyvistä aiheista, seurataan Karjalan uutisia, vertaillaan suomen kirjakieltä ja karjalankielen murteita, keskitytään karjalan kielioppierikoisuuksiin. Kurssin pohjana on opettajan monistamateriaali. Aihepiirit: karjalaisten elämää ennen ja nyt. Rakenteet: verbien taivuttaminen aikamuodoissa ja tapaluokissa.

Hinta 75 euroa, opettaja: Olga Karlova, FL

Ilmoittautuminen viim. 1.11. (paikat täytetään järjestyksessä): www.kalliolankansalaisopisto.fi tai puh. 010 279 5080

Kurssipaikka: Kalliolan kansalaisopisto, Sturenkatu 11, Helsinki

KALLIOLAN KANSALAI SOPISTO / Uhtua-Seura ry

SIVISTYSSEURAN UUTISET

Sukukansapäivä nousee kunniaan

Kai Donner (1888–1935) seikkaili Siperiassa tehden laajoja kierroksia samojedien ja muiden kansojen keskuudessa. Kansallismuseon näyttely esittelee valokuvia vuosien 1911–1914 tutkimusmatkoilta ensi helmikuun alkuun asti.

Suomessa, Virossa ja Unkarissa 1920- ja 1930-luvuilla järjestetyistä ns. suomalais-ugrilaisista kulttuurikokouksista on muodostunut suomalais-ugrilaisille kansoille ja kielille omistettu päivä, jonka tarkoituksena on kiinnittää huomiota uralilaisten kansojen tilanteeseen. Suomessa M. A. Castrénin seura järjesti ensimmäisen oman sukukansapäivänsä vuonna 1992 ja perinne on jatkunut. Yhteisiä ja omia tapahtumiaan järjestävien tahojen joukko on laajentunut, ja sukukansapäivän puitteissa erilaisia tilaisuuksia järjestetäänkin nyt parin viikon ajan eri puolilla Suomea.

Varsinaista sukukansapäivää vietettiin Helsingissä lauantaina 18.10., Karjalan Sivistysseura yhtenä järjestäjänä muiden joukossa.

Tilaisuuksien ja tapahtumien kirjo oli todella mittava Helsingissä, Espoossa, Turussa ja Tampereella. – Elokuvia, esitelmiä shamanistisista rituaaleista ja lauluista, Venäjän koulutusudistuksesta, keskustelua ja puheenvuoroja Suomen suvun hengessä ja hengestä, konsertti, joka toi esiin unkarilaisen ja virolaisen

kansanmusiikin yhtäläisyyksiä ja musiikillista sukulaisuutta sekä suomalaisten, virolaisten ja unkarilaisten yhteinen etnoklubi.

Sukukansapäivä jatkuu vielä usean kuukauden ajan näyttelyissä.

Espoossa Helinä Rautavaaran museossa on helmikuun loppuun saakka avoina näyttely ”Tundran ja taigan tulilla. Suomensukuisten kansojen elämää, perinteisiä elinkeinoja ja luonnonympäristön muutoksia Siperiassa.” Kansallismuseossa voi tammikuun loppuun saakka piipahtaa tutustumassa ”Seikkailuja Siperiassa”-näyttelyyn, jossa on esillä Siperian kielten ja kulttuurien tutkijan Kai Donnerin (1888–1935) valokuvia vuosien 1911–1914 tutkimusmatkoilta.

Karjalainen tutkija, Karjalan Sivistysseuran hallituksen jäsen Eila Stepanova väitteli sukukansapäivänä aiheesta ”Seesjärveläisten itkijöiden rekisterit: Tutkimus äänellä itkemisen käytänteistä, teemoista ja käsitteistä”.

Karjalan Sivistysseura järjestää 11.–12.4.2015 karjalaisen heimoviikonlopun

Kajaanissa. Perinteiseen tapaan järjestämme lauantaina yhteisötapaamisia, seuran vuosikokouksen alkaen kello 16 sekä tee- ja tarinaillan, joka alkaa kello 19.30. Sunnuntaina on ohjelmassa heimomurkina ja heimojuhla.

Meillä on jo nyt tiedossa, että entistä useampi yhteisö järjestää lauantaina omia tapaamisiaan heimoviikonlopun yhteydessä: alaosastot ja yhteistyöyhdistykset sekä sukuseurat tuovat kokouksiin ja tapaamisiinsa Kajaaniin.

Tilatarpeen kartoittamiseksi pyydämme mukaan tulevia yhteisöjä ilmoittautumaan Eeva-Kaisa Linnalle, puheenjohtaja@karjalansivistysseura.fi tai 040 5003 403 marraskuun loppuun mennessä. Myös tähän mennessä mukaantulostaan ilmoittaneiden tahojen pyydetään ilmoittamaan arvionsa osallistujamäärästä sekä aikatoivomuksensa kello 10–15:n välillä.

Kajaanissa tavataan! Yhdistykset, yhteisöt ja seurakunnat, tuokaa omat tapaamiset ja ohjelmat.

Laukunkantajat

LOKAKUU 2014

Kaikki alkoi Haikol’asta

Pekan-Homan-Oleksein-Jouhkon-Jormin-Kormil’an-Petrin-Nikantran-Vihtorin-Denisin eli Denis Kuzminin juuret ovat (Uhtuan kunnan) Haikol’an kylässä. Suku kuuluu kylän (perustajan) kantasukuun. Denisin isä syntyi Haikol’assa, Nikantra-vaari oli Haikol’an kylän viimeinen kolhoosin johtaja. Kalevalassa syntyneellä ja Kepalla sekä Kostamuksessa kasvaneella Denisillä on ensimmäiset mielikuvat Haikol’asta kuitenkin vasta yliopistoajoilta.

Denis Kuzmin ja Eeva-Kaisa Linna, joka oli juuri kesällä käynyt katselemaan suvun vanhoja asuinsijoja Uhtualla – uhtualaisjuuriset puhuvat Uhtuasta, eivät Kalevalasta – keskustelivat omien juurien merkityksestä ja nimistötutkimuksesta.

EKL: Väittelit juuri Vienan Karjalan asutushistoriasta nimistön valossa, tunnet monien vienalaiset kylät perin juurin, olet tehnyt niihin lukuisia nimistökeruumatkoja. Haikol’an kylä on sinulle merkittävä paikka, monella tavalla. Kylän historiaa on tutkittu 1600–1800-luvuille saakka. Sukusi ketjussa mainittu Jouhko on se mies, jonka mukaan Haikol’an kylä on saanut toisen epävirallinen nimensä Jouhkol’a.

DK: Karjalan tasavalta on minulle synnyinmaani, Kalevala ”pieni synnyinmaani” mutta Haikol’an koen olevan henkinen synnyinpaikkani. Päädyin yliopistoaikana kesällä Haikol’aan ja sieltä alkoi kiinnostukseni karjalaisuuden tutkimiseen, halu tietää nimistä, paikoista, taloista, henkilöistä. Irma Mullonen, Karjalan ja koko Venäjän itämerensuomalaisen nimistötutkimuksen keulahahmo 1990-luvulta lähtien oli opettajani, hän luennoi minulle muutaman kurssin suomen kielen historiaa ja suomalais-ugrilaista kielitiedettä. Juuri Irma ehdotti kurssityöksi tutkimusta Vienan Karjalan historiasta nimistötutkimuksen valossa. Hän sitten ohjasi minua ja kehotti nimistökeruumatkoille.

EKL: Haikol’aa on viime vuosina elvytetty, sen on sanottu olevan yksi karjalaisimmista kylistä Vienassa. Vaarisi isän talo on nykyisin kylämuseona.

DK: Aikoinaan Haikol’assa asuneen Issakan Riiko Kuzminin äiti näki vähän ennen kuolemaansa 1980-luvulla enneunen, jossa Haikol’aan palasivat lehmät. Hän uskoi, että se on merkki siitä, että Haikol’a syntyy uudelleen. Näin on sitten käynyt. Minun on aina ollut helppo olla Haikol’assa, kaikki tietävät kuka oli vaarini. Tämä aut-

toi myös muiden ihmisten kanssa seurustelussa toisissa kylissä Vienassa, koska niissäkin tunnettiin vaarini. Luottamus syntyi nopeasti, kun tiedettiin, kuka olen ja mistä tulen, oli helppo saada tietoa, ei ollut vieras ihminen.

Haikol’a oli tutkimusteni kannalta aluksi piste kartalla, yksi kylä, josta yhteyteni muihin Vienan kyliin ja Karjalaan laajenivat.

EKL: Ajattelit alun perin kokin tai tulkin ammattia, mutta päädyit opiskelemaan suomen kieltä ja kirjallisuutta, sinusta tuli tutkija.

DK: Äitini huolehti jo aikaisessa vaiheessa, että karjalainen isäni opetti minulle ainakin suomea. Itse hän sitten ohjasi minut tutustumaan historiaan ja opiskelemaan yliopistoon. Karjalaisuus on minulle läheinen asia, asuin joitakin

aikoja lapsena Kepalla umpikarjalaisen mummoni luona. Isä puhui monien vienalaisen tuttaviensa kanssa karjalaa myös Kostamuksessa, sekä kotona että kaupungilla.

EKL: Vepsän, karjalan ja suomen kielen opiskelijoiden määrä on laskenut. Tämä on huolestuttavaa, karjalaisuuden vaalijoiden määrä on aika vähäinen, minusta tuntuu että vastuu karjalaisuuden kehittämisestä on harvojen harteilla.

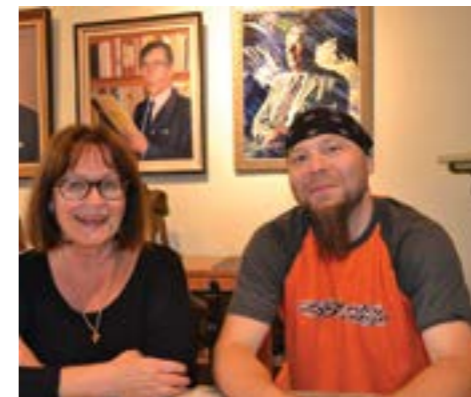
DK: Kaikilla, jotka edistävät karjalaisuutta, toiminta lähtee sydämeistä ja

sielusta. Minä jatkan tutkimusta, koska näen, että nyt on viimeiset ajat tutkia ja kysyä. Maailma on muuttunut ja muuttuu, monet muistavat enää vähän vanhoja asioita, ja tämä koskee myös tietoja omista suvuista. Tietoisuus vähenee ja tämä työntää minua eteenpäin. Aika loppuu, pitää kiirehtiä, ihmiset kuolevat, tutkijat eivät elä ikuisesti, tiedot pitää kerätä, arkistoida tulevia sukupolvia varten ja julkaista. Tämä koskee kaikkia, jotka tekevät työtä karjalaisuuden eteen. Pitää jakaa omaa tietoa muille. Ymmärrys asian merkityksestä auttaa jaksamaan.

EKL: Onko sosiaalisesta mediasta tutkimuksen välineeksi?

DK: Facebookissa ja Vkontaktissa on karjalaisryhmiä, jotka edustavat samanlaisia kiinnostuksenkohteita, kuten esimerkiksi sukututkimusta. Sosiaalisen median avulla voi edistää karjalaisuutta, karjalaisuuden säilymistä, se on parhaimmillaan yksi tutkimuksen väline esimerkiksi nimien keruuseen, mutta valitettavasti kokemukseni on, että ei se aina erityisen hyvin toimi. Esimerkiksi yritin kerran kerätä nimistötietoa yhden tve-rinkarjalaisten ryhmän kautta, mutta surukseni kukaan ei ole vastannut. Toki aktiivisia, juuristaan kiinnostuneita ryhmiäkin on, ja ne voivat hyödyttää minua tutkijana.

Tällä palstalla keskustellaan Sivistysseuraa lähellä olevista aiheista.

Karjalaiset kirjamarkkinat 15.11.2014

*Karjalan Sivistysseura on mukana syksyn karjalaisilla kirjamarkkinoilla
lauantaina 15.11.2014 klo 11–15.*

*Karjalaisilla kirjamarkkinoilla julkaistaan KSS:n kustantama Salme Syrin
uutuuskirja Kableissa kylmän maan.*

*Karjalaiset kirjamarkkinat -tapabtuman järjestää Karjalan Liitto. Kirja-
markkinoiden ohessa järjestetään karjalaiset pitäjä- ja sukumarkkinat.*

*Kirjamarkkinat pidetään Karjalatalossa, osoitteessa
Käpyläнкуja 1, Helsinki.*

